

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

31e JAARGANG

WOENSDAG 12 JUNI 1946

No. 1518

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*J. F. ten Doesschate; N. J. Polak;
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
H. W. Lambers (Redacteur-Secretaris).*

Adjunct-Secretaris: J. H. Lubbers.

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

*Administratie: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408.*

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p.p. in Nederland f 26* per jaar. Overzeesche gebiedsdeelen en buitenland f 28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar. Losse nummers 75 cent.

Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-(W.).

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Tel. 69300, toestel 6).

INHOUD:

	Blz.
Monetaire problemen op Java door <i>J. E. Spinosa Cattela</i>	371
Vraagstukken der gelddeblokkeering door <i>Dr. H. W. J. A. Vredegoor</i>	372
Turksche impressies door <i>A. L. van Beek Hzn.</i>	374
Synthetische rubber in Amerika door <i>Dr. J. F. Haccou</i>	377
Portugal als toekomstige handelspartner door <i>Mr. J. A. Freseman Gratama</i>	379
Ingezonden stuk.	
Het suikervraagstuk in Nederland, ingezonden door de <i>Directie der Centrale Suiker Maatschappij</i> te Amsterdam, met naschrift van <i>J. M. van Bommel van Kloten</i>	382
Ontvangen boeken en brochures	382
Geld- en kapitaalmarkt	382
Statistieken.	
Bankstaten	383

DEZER DAGEN

draaide de wind door al zijn streken met storm en door zwaar onweer begeleide wervelwind. De proefvaarten van de Westerdam, welkome aanwinst van onze koopvaardijvloot, en de Witte Zee, bijdrage tot Hollands glorie, bevestigden, dat het saewis tranquillus in undis nog op ons volk van toepassing is.

Ook de kabinetsformateur wordt door vele windstreken heen en weer bewogen. Zal hij zijn heil links vinden of rechts? Of zal de resultante van alle op hem werkende krachten hem recht vooruit stuwten? Het ware gewenscht, dat hij spoedig zijn koers vond, opdat Indië niet de prooi worde van passaten en antipassaten. Beteugeling van de aldaar heerschende anarchie, verwarring en ontwrichting lijkt urgenter dan de interpretatie der stembusuitspraken. Bedreigde Chineezers, uitgeputte geïnterneerden, ordelievende Indonesiërs, zij verbeiden den Noordwester, zooals destijds de Leidenaars.

Stembussen spreken lang niet steeds duidelijke taal. Veranderlijk blijft de koers daar, waar meerderheden door accoorden en compromissen moeten worden samengeflanst, zooals in België, in ons land en nu weer in Frankrijk. Zelfs een plebisciet over één enkel punt geeft geen duidelijke uitspraak, als de meerderheid gering is. Zal de wind in Italië, met 54 pCt. van de stemmen tegen en 46 pCt. vóór den koning, onbestendig blijken, afwisselend Noord en Zuid? Péron waagt het er niet op en zet na zijn stembusoverwinning den windwijzer vast: hij heeft de vorming van de Péronistische eenheidspartij „bevolen”. Griekenland zal in September over de koningskwestie stemmen, onder geallieerde contrôle.

Wat het begrip geallieerd eigenlijk is, wordt steeds minder duidelijk. Bij de groote overwinningssparade in Londen ontbrak de Russische ambassadeur en de openbare debatten tusschen Bevin, Byrnes en Molotov worden steeds scherper. Zware depressies doen zich op, die hevige storm kunnen tweebrengen. Intusschen komen de groote vier weer uit hun vier windstreken naar Parijs toe.

Met de voedselvoorziening in de wereld gaat het ook al niet voor den wind. Zelfs in ons land, dat als goed gevoed te boek staat, hoewel het volgens Sefton Delmer, van de Daily Express, in vergelijking met vroeger erger aan toe is dan menig notoir „hongerland”, nijpt het. Minister Mansholt liet sombere klanken hooren over onze vet- en aardappelpositie. Wat de suiker betreft kondigde hij een gedeeltelijken terugkeer tot de suikerbieten aan, hetgeen ook hier te lande een tegenstelling tusschen Noord en Zuid tweeweg schijnt te brengen. Zuid, het genot van suikerbieten niet kennende, maar afschrikt door het cabaretliedje uit Noord, heeft autarkische plannen met regionale distributie van aldaar aanwezige voorraden.

De suikerschaarschte is geen gevolg van onbestendig weer, maar van een wat onvasten koers ten opzichte van de havenstaking. Stakingswind is veelal veranderlijk. Nu gaan de Amerikaansche zeelieden alweer passagiefen, le nez au vent.

Beschikbare krachten

JURIST

met ervaring op bedrijfs-organisatorisch gebied, zag zich gaarne geplaatst als secretaris ener directie of bedrijfsorganisatie; event. als chef juridische afdeling van een middelgroot bedrijf. Voorkeur: 's-Gravenhage of van daar uit per auto bereikbaar. Brieven onder no. 1062 aan: Advert. Bur. „MAJOR”, Laan van Meerdervoort 189 F, Den Haag.

ACADEMICUS

met leidende functie in industriële onderneming, export ervaring, internationaal bereisd, goed stylist, vloeiend moderne talen, Spaansch, Portugeesch, Italiaansch sprekend, kennis van Russisch en Zweedsch, commercieel-technisch en organisatorisch bedreven, zoekt wegens gebrek aan perspectief contact met onderneming of overheidsinstelling, waar all-round, representatief man noodig is. Brieven onder nummer 507, Bur. van dit blad, postbus 42, Schiedam

Vacatures

DE K.L.M. VRAAGT

SPECIALISTEN

op het gebied van variabele budgetteering. Leeftijd ca. 30 jaar, grondige vak-kennis en ervaring vereischt.

STATISTICI

Leeftijd 25-30 jaar. Behoorlijke ervaring vereischt.

Sollicitaties uitsluitend schriftelijk onder vermelding van verlangde functie, met pasfoto, uitvoerige opgave van personalia, opleiding, vorige werkzaamheden en een salaris aan Afd. Personeelszaken der K.L.M. Raamweg 90, Den Haag.

DE KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE JAARBEURS vraagt een

PERSCHEF

Economisch onderlegd. Brieven aan het Secretariaat van de Jaarbeurs, Vredenburg, Utrecht.
Persoonlijke aanmelding alleen na oproep.

HET ECONOMISCH-TECHNOLOGISCH INSTITUUT VOOR FRIESLAND vraagt

ECONOOM

voor economisch (ook bedrijfs-economisch) researchwerk.

SOCIOGRAAF

(OOK SOCIAAL-GEOGRAAF)

voor sociografisch researchwerk.

Practische ervaring op het gebied van researchwerk is gewenst. Kennis van Friesland en de Friesche taal — hoewel niet noodzakelijk — strekt tot aanbeveling.

Brieven met voll. omschr. van opleiding, loopbaan, tegenwoordig salaris en referenties te zenden aan: Directeur E.T.I.F., p/a. Willemskade 2, Leeuwarden.

R. MEES & ZONEN

Ao 1720

Rotterdam, 's-Gravenhage, Delft, Schiedam
Vlaardingen, Amsterdam (alleen assurantiën)

BEHANDELING VAN ALLE BANKZAKEN
BEZORGING VAN ALLE ASSURANTIËN

AMSTERDAMSCH BANK N.V.

KAPITAAL f 55.010.000 RESERVES f 31.500.000

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo • Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

gispen

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

STANDARD AMERIKAANSCH PETROLEUM CIE

Geb. PETROLEA • 's-GRAVENHAGE

MONETAIRE PROBLEMEN OP JAVA.

Op Java werd, krachtens het besluit van den opperbevelhebber der geallieerde troepen van 6 Maart 1946, het nieuwe gouvernementsgeld in omloop gebracht. Bij dit besluit werd bepaald, dat het in omloop zijnde Japansche invasiepapier geleidelijk aan de circulatie zal worden onttrokken en te dien einde, tot nadere afkondiging, tegen een koers van 3 cts. per Japanschen gulden zal worden ingewisseld, d.w.z. tegen dezelfde waarde als reeds te voren in nagenoeg alle andere deelen van den Archipel (met uitzondering van Sumatra en Java) was vastgesteld. Aan de bankbiljetten van De Javasche Bank wordt daarbij de wettige betaalkracht ontnomen, waarbij bepaald werd, dat de coupures van f 5 à pari tegen de nieuwe muntbiljetten ingewisseld kunnen worden, terwijl de coupures van f 10 en hooger, alhoewel ze hun volle waarde behouden, voorloopig geblokkeerd blijven. De vooroorlogse muntbiljetten van f 2,50 en f 1 worden eveneens à pari tegen nieuwe muntbiljetten omgewisseld. Het metaalgeld, d.w.z. teekmunt en pasmunt, werd eveneens wederom gangbaar.

Voor den aanvoer van de noodige pasmunt was door de Australische Marine gezorgd, waardoor althans daarop de boycot van de Australische „wharfies” geen invloed uitoefende. Dit geldtransport kwam tijdig aan, zij het dan ook dat, volgens de Australische pers, een kleinigheid onderweg werd gestolen.

De invoering van het nieuwe geld werd niet met algemeen gejuich begroet; van extremistische nationalistische zijde werden zelfs op het aannemen of in bezit hebben van het nieuwe papiergeld zware straffen gesteld, gaande tot 15 jaar gevangenisstraf. Het gevolg hiervan was, dat ook in Batavia het nieuwe geld in den beginne niet overal met volle overtuiging werd aanvaard en dat menig koopman zijn goederen liever tegen Japansch papier verkocht dan tegen het nieuwe geld.

De voornaamste oorzaak van dit verschijnsel moet niet zoozeer gezocht worden in de vrees door de in uitzicht gestelde straf, als wel in het feit, dat vele dier kooplieden voor den aanvoer van hun koopwaar, speciaal rijst, groenten en vruchten, aangewezen zijn op gebieden buiten of aan den rand van het bezette gebied, waar het nieuwe geld (nog) niet aanvaard wordt. Zij ontvangen dus bij den verkoop bijna uitsluitend het nieuwe gouvernementsgeld, doch moeten bij den inkoop in Japansch papier betalen. Voor de omwisseling van de opbrengst van hun koopwaar in Japansch geld zijn zij aangewezen op den clandestien geldhandel, die hun het gevraagde Japansche papier levert tegen een koers hooger dan de officieel vastgestelde koers van 3 cts., soms zelfs gaande tot 5 cts. per Japanschengulden. In zekeren zin doet dus op het oogenblik het Japansche invasiepapier een agio ten opzichte van het nieuwe, officieel ingevoerde, gouvernementspapier. Een zeer merkwaardige toestand dus.

Dat op die manier niet het inwisselen van het Japansche papier bereikt wordt, maar veeleer een wegdrijven van dit minderwaardige ruilmiddel naar het nog onbezette achterland, is duidelijk. Men kan zich afvragen, of een dergelijk verschijnsel niet moet leiden tot een op niets berustende appreciatie van het invasiepapier, indien althans de bevolking blijft volharden in haar weigering het nieuwe gouvernementsgeld te aanvaarden, hetgeen ongetwijfeld tot een verdere prijsstijging in het onder geallieerd bestuur staand gebied (Batavia, Semarang, Soerabaja, Bandoeng) zal leiden.

Ook psychologische motieven droegen er toe bij, dat een zekere weerstand was te bespeuren, die ook heden nog niet overal en geheel is verdwenen. In een vorig artikel¹⁾ werd reeds gewezen op het uiterlijk van het nieuwe gouvernementspapier, dat noodzakelijkerwijze bij de tegen-

woordige bijna chaotische toestanden tot een weerstand moest leiden. Daarbij komt, dat de bevolking, die reeds eenmaal zich gedwongen had gezien nieuw, tot dusverre haar onbekend, papiergeld te aanvaarden, nl. toen het Japansche invasiepapier werd ingevoerd, en sindsdien dit ruilmiddel steeds verder in koopkracht had zien verminderen, logischerwijze een wantrouwende houding aannamen ten opzichte van het nieuwe gouvernementspapier, welk wantrouwen aangemoedigd werd door allerlei op niets of op onjuiste grondslagen berustende getuchten, gretig verspreid door extremistische richtingen.

In dit opzicht trof het ongelukkig, dat in de eerste dagen van de invoering van het nieuwe gouvernementsgeld de devaluatie van den Indischen gulden bekend werd, hetwelk voor menigen sluwen handelaar aanleiding was om op een nog verder gaande devaluatie vooruit te loopen, zoodat een zwarte markt in buitenlandsch geld ontstond, waarop heden ten dage (medio Mei 1946) het Australische Pond met f 11 tot f 14 wordt betaald, in plaats van zich te houden aan den officieel vastgestelden koers van ca. f 8,50 (vóór de devaluatie ca. f 6). Dat het bij den huidige toestand vrijwel onmogelijk is paal en perk te stellen aan deze zwarte geldmarkt, zal hem, die zich een beeld kan vormen van de toestanden op Java, en speciaal in Batavia, wel duidelijk zijn.

Het mag dus geen verwondering wekken, dat de koopkracht van den nieuwen gouvernementsgulden niet, zooals uit de officieel vastgestelde waardeverhouding zou moeten volgen, 33 maal die van den Japanschen gulden belooft, doch veeleer zich tusschen 20 en 25 beweegt. M.a.w. de prijzen stegen ook na de invoering van het nieuwe geld nog verder (met ca. 30 à 40 pCt.), hetgeen medebrengt, dat voor hen, die niet in één der gouvernementkampen of hotels en tehuizen zijn ondergebracht, de kosten van het levensonderhoud schrikbarend gestegen zijn.

Het zou echter onjuist zijn deze prijsstijging uitsluitend toe te schrijven aan het feit, dat het nieuwe geld minder gewild is. De hoofdoorzaak daarvan is immers de nog steeds voortdurende schaarschte aan goederen op elk gebied en men mag veilig aannemen, dat deze toestand zal voortduren, zoolang niet van een normaal transport van en naar het binnenland, van een normale verbinding met de overige gewesten van Indonesië sprake is, en zoolang het niet gelukt is, door de Nederlandsche Indische Regeering tijds gekochte, in Australië opgeslagen, doch daar door de haven „meesters” (de wharfies) opgehouden, goederen te vervangen door uit andere gebieden (meer speciaal de Vereenigde Staten) aan te voeren goederen.

En last not least, en dit geldt voornamelijk ten aanzien van de economisch zoo belangrijke groep der textielgoederen, speelt hier de over de geheele wereld bestaande schaarschte een rol bij de hooge prijzen, die thans voor het weinig verkrijgbare gevraagd en grif betaald worden. De lezer, die meer belang stelt in dit probleem der textielgoederen, zij verwezen naar de in het „Economisch Weekblad” van 13 April en 11 Mei jl. voorkomende artikelen van *J. van de Water* en van *W. T. Kroese*, en voor wat betreft de plaats, die de textiel inneemt bij den invoer van consumptie-artikelen, naar mijn artikel, voorkomende in „Economisch-Statistische Berichten” van 29 Mei 1946.

Het mag een schralen troost heeten, dat, wat duurt van het levensonderhoud betreft, het in de nabijliggende groote steden Singapore en Manilla al even zoo gesteld is. Veel valt hiertegen momenteel niet te doen; wel heeft de Regeering door het treffen van een distributieregeling bewerkstelligd, dat de bij deze regeling betrokkenen tegen redelijke prijzen de hoogst noodige levensmiddelen en enkele andere artikelen kunnen kopen, maar het feit, dat niet de geheele bevolking daaronder valt, en de eigenaardige toestanden, die hier in feite in Batavia nog heerschen, maken, dat een zwarte markt op schier elk-gebied welig bloeit.

Waar men dus enerzijds het aanbod en den prijs der

¹⁾ Zie „Monetaire problemen in Indië” in „E.-S.B.” van 29 November 1945, blz. 263 en 264.

goederen niet vermag te beheerschen, is het logisch, dat de Regeering tracht door het beperkt houden van den geldomloop het euvel van de zwarte markt zooveel mogelijk te bestrijden. Zoo krijgen zij, die bij het Gouvernement in betaling zijn (en dit is praktisch het geheele Europeesche bevolkingsdeel, want van een Westersch geleid particulier zaken- en bedrijfsleven is nog geen sprake), slechts een deel van hun salaris in geld betaald (varieerend tusschen f 120 en f 175 per gezinshoofd en f 40 tot f 75 per niet-werkend gezinslid). De rest wordt den betrokkenen op rekening goedgeschreven.

Dat echter ook het Gouvernement rekening moet houden met de gestegen kosten van het levensonderhoud, blijkt uit de bepaling, dat voor de lagere inkomens een toeslag van 50 pCt. wegens prijsstijgingen op de te verlenen „voorschotten” wordt uitgekeerd.

Ondertusschen zijn reeds zeer aanmerkelijke bedragen aan salarissen en loonen op deze wijze geblokkeerd. Zoodra de banken en spaarbanken weer de mogelijkheid openstellen tot het openen van deposito- resp. spaarrekeningen, zullen ongetwijfeld deze bedragen de banken moeten toevloeien, daar de combinatie werkgever-bankier-centrale overheidsfinanciering om verschillende redenen minder juist lijkt.

Ondertusschen kan worden geconstateerd, dat de pogingen tot het beperken van de geldcirculatie inderdaad het gewenschte resultaat hebben gehad. De aankoop van het publiek op pasars, toko's en het bezoek aan restaurants en café's is na de invoering van het nieuwe geld aanmerkelijk kleiner geworden.

Zooals reeds eerder betoogd, mag het waarschijnlijk geacht worden, dat bij terugkeer van meer normale toestanden het gelukken zal het prijspeil te beheerschen, maar men mag niet de oogen sluiten voor de mogelijkheid, dat bij een eenigszins voortduren van de thans bestaande toestanden een blijvende verhooging van het nominale loonpeil zal intreden, welke bij een terugkeer naar normaler omstandigheden niet zoo gemakkelijk teniet gedaan kan worden en welke dus een blijvende vermindering van de binnenlandsche koopkracht van het ruilmiddel tengevolge zou hebben²⁾. Aan dit probleem dient m.i. de grootste aandacht geschonken te worden.

En wat de thans geblokkeerde bedragen van het salaristegoed betreft, ook wanneer deze bij de banken ondergebracht zullen zijn, zullen zij voorloopig geblokkeerd moeten blijven, daar ook bij het intreden van meer normale omstandigheden, hetgeen uiteraard slechts geleidelijk zal plaatsvinden, gewaakt zal moeten worden tegen een te groote geldcirculatie.

Batavia, 17 Mei 1946.

J. E. SPINOSA CATTELA.

²⁾ „En ten slotte is de handhaving van het loonpeil van essentiële beteekenis voor de uiteindelijke waarde van de geldeenheden, doordat... een looninflatie praktisch vrijwel steeds als blijvend moet worden beschouwd” (H. W. J. A. Vredegoor, „Monetaire Vraagstukken”, Amsterdam 1945, blz. 131).

VRAAGSTUKKEN DER GELDDEBLOKKEERING.

De geldzuivering moge, naar mijn meening¹⁾, tengevolge van de aanwezigheid van prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften slechts weinig beteekenis hebben voor het behoud van de koopkracht van den gulden, de vraag is, of zij tóch niet gewenscht is ter bevordering van de opheffing der prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften. Het gaat er hierbij derhalve om, of een vermindering der geldhoeveelheid door geldblokkeering niet gewenscht is, omdat zonder haar de inflationaire invloed van de aanwezigheid van een groote geldhoeveelheid een langdurige of zelfs duurzame handhaving der prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften noodzakelijk zou maken. Het onder-

¹⁾ „Heeft de geldzuivering beteekenis voor de koopkracht van den gulden?”, „E.-S.B.” van 13 Februari 1946.

zoek naar genoemde vraag, waaraan het eerste deel van dit artikel zal worden gewijd, is ook na de plaatsgevonden hebbende geldzuivering van praktisch belang i.v.m. de nog steeds voortdurende scherpe stijging van de geldhoeveelheid. Dit onderzoek zal worden begonnen met een analyse van de bestemming, die na den oorlog bij afwezigheid van een geldblokkeering door de bezitters geleidelijk zou worden gegeven aan dat deel van de geldhoeveelheid, hetwelk niet vereischt is voor het „dragen” van de (legale) geldomzetten in het proces van productie tot consumptie.

De automatische vermindering der geldhoeveelheid na den oorlog.

Een aanzienlijk deel van de geldhoeveelheid bestaat uit geldmiddelen, die door de bezitters weliswaar als min of meer duurzame besparing (duurzaam vermogen) worden beschouwd, maar die om een of andere reden niet belegd zijn. Terwijl dit altijd met een deel der geldhoeveelheid het geval is (de zgn. financiële geldcirculatie), is tijdens den oorlog de omvang van de als duurzaam vermogen beschouwde geldmiddelen belangrijk toegenomen, voornamelijk doordat zich een groote neiging openbaarde de loopende besparingen in liquiden vorm aan te houden. De redenen hiervan zijn bekend²⁾. Naarmate deze redenen na den oorlog onder invloed van de zich geleidelijk normaliseerende verhoudingen zullen verdwijnen, zullen de onderhavige saldi op de kapitaalmarkt worden aangeboden. Op de gevolgen hiervan zal hierna worden ingegaan.

Een deel van de oorlogsbesparingen wordt niet als duurzame, maar slechts als tijdelijke besparing beschouwd en dan veelal in liquiden vorm aangehouden met het doel er na den oorlog zoo spoedig mogelijk consumptiegoederen mee aan te schaffen. In feite zal dit doel echter slechts zelden worden verwezenlijkt. Onder vigueur der prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften zullen immers niet meer consumptiegoederen kunnen worden gekocht dan overeenkomt met de via prijsvoorschriften vastgestelde waarde van de uit de loopende productie en den import ter beschikking komende consumptiegoederen. Naarmate men zich nu onder invloed van een en ander uit het loopende inkomen consumptiegoederen aanschafte, die men zich aanvankelijk voorstelde met de oorlogsbesparingen te kopen, zullen deze als *tijdelijk* gedachte oorlogsbesparingen tot *duurzame* besparingen worden. Ook bij afwezigheid van de blokkeeringsmaatregelen zou derhalve het overgrote deel der betrokken saldi in feite niet consumptief worden besteed. Alleen voorzover deze saldi zich in handen van de minst gegoeden bevinden zou dit, met name indien het loopende inkomen onvoldoende is om in de primaire behoeften te voorzien, veelal wel geschieden. Zoals in het vorige artikel reeds is opgemerkt, wordt deze categorie echter ook onder de huidige blokkeeringsmaatregelen, voornamelijk om sociale redenen, in staat gesteld een relatief groot deel van haar geldbezit voor consumptieve aankopen te gebruiken. Uit een en ander volgt, dat de geldblokkade op zichzelf *over de na-oorlogsche periode als geheel* slechts een geringe vermindering van de legale vraag naar consumptiegoederen tengevolge zal hebben en derhalve ten hoogste slechts een geringe bijdrage tot de opheffing der prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften zal leveren.

Opgemerkt dient verder nog te worden, dat, voorzover iemand in staat is oorlogsbesparingen consumptief te besteden, dit inhoudt, dat bij — voorzover nog noodig dank zij prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften — ongeveer stabiel prijspeil, elders in de volkshuishouding een overeenkomstig bedrag additioneel moet worden bespaard. Deze additionele besparingen zullen onmiddellijk of na verloop van tijd als duurzaam worden beschouwd en uiteindelijk evenals de eigenlijke oorlogsbesparingen op de kapitaalmarkt worden aangeboden.

²⁾ Vgl. „Monetaire vraagstukken tijdens en na den oorlog”, waarin schrijver dezes meer uitvoerig op de in het eerste deel van dit artikel behandelde problemen is ingegaan.

In tegenstelling tot de oorlogsbesparingen zullen de oorlogsdeseinvesteringen — zooals men de liquide saldi kan noemen, die in oorlogstijd bij het bedrijfsleven zijn geaccumuleerd tengevolge van de onmogelijkheid tot volledige herinvesteering van de opbrengsten — bij afwezigheid van blokkeeringsmaatregelen tenslotte volledig overeenkomstig de bedoeling voor herinvesteeringsdoeleinden worden gebruikt. De betreffende herinvesteringen noodzaken de inkomentrekkers in een geleid stelsel om de bekende redenen tot een overeenkomstig bedrag aan besparingen, die vroeg of laat weer op de kapitaalmarkt zullen verschijnen. Ook de desinvesteringsgelden komen derhalve langs een omweg op de kapitaalmarkt terecht.

De vraag rijst, of door een blokkeering van bedrijfsaldi geen beperking der investeringen en aldus een bespoediging van de opheffing der prijs- en rantsoeneringsvoorschriften kan worden bereikt. Deze vraag moet m.i. ontkenkend worden beantwoord, aangezien het overgrote deel der met deze saldi te financieren (her-)investeringen in het kader van den wederopbouw noodzakelijk zal zijn en derhalve deel zal uitmaken van het officieele investeringsprogramma.

Ook voorzoover in oorlogstijd gecreëerde liquide saldi om andere dan de hiervoor opgesomde redenen worden aangehouden, zullen zij op de kapitaalmarkt terecht komen. Dit zal bijv. tenslotte tengevolge van het afnemen van de zwarte markt geschieden met de op de zwarte markt circulerende geldmiddelen en tengevolge van het verdwijnen van de vrees voor oorlogsgeweld, evacuatie e.d., met uit dien hoofde aangehouden liquide saldi. Zoo zullen uiteindelijk alle in oorlogstijd ontstane geldmiddelen, voorzoover zij althans niet noodig zijn om een stijging van het maatschappelijke geldinkomen te dragen en niet tengevolge van een begrotingsoverschot of importsaldo verdwijnen, direct (het overgrote deel van de saldi in handen van inkomentrekkers) en indirect (de saldi van het bedrijfsleven) op de kapitaalmarkt verschijnen. Hier kunnen deze geldmiddelen slechts in staatsleeningen worden belegd, daar tegenover de loopende kapitaalvraag van het bedrijfsleven, voorzoover deze niet de financiering van een importsaldo betreft³⁾, reeds een met de betreffende investeringen corresponderend bedrag loopende besparingen staat. De uit het aanbod van genoemde saldi voortvloeiende additioneele vraag naar staatsleeningen zal de Schatkist in staat stellen, na dekking van het eventuele loopende begrotingstekort, bij gelijkblijvende rentestand, schatkistpapier bij de banken af te lossen, als gevolg waarvan de geldhoeveelheid een overeenkomstige vermindering zal ondergaan.

Intusschen zal uiteraard slechts een deel van de in oorlogstijd gecreëerde geldmiddelen bij het verschijnen op de kapitaalmarkt onmiddellijk in staatsleeningen worden belegd, maar zal een deel in eerste instantie in andere vermogenswaarden worden gestoken. De verkoopers dezer vermogenswaarden zullen op hun beurt de opbrengst vroeg of laat voor een deel in staatsleeningen en voor de rest in andere vermogenswaarden beleggen enz. enz. Dit proces van geldvermindering zal worden bevorderd door het feit, dat, doordat aan de vraag naar staatsleeningen, in tegenstelling tot die naar andere vermogenswaarden, praktisch onbeperkt kan worden tegemoetgekomen door consolidatie van schatkistpapier, de prijs van andere vermogenswaarden relatief hoog zal zijn, hetgeen de belegging in staatsleeningen aantrekkelijker maakt. Op de geschetste wijze zal de geldhoeveelheid een geleidelijke daling vertoonen. Het tempo en de omvang van deze daling hangen af van de gevoerde geldpolitiek enerzijds en van de ontwikkeling der liquiditeitsvoorkeur anderzijds.

In dit en het voorafgaande artikel is de conclusie bereikt, dat de geldvermindering na den oorlog, voorzoover zij economisch gewenscht is, vanzelf tot stand komt en een forcee-

³⁾ In dit geval verdwijnen de betreffende geldmiddelen via de financiering van het importsaldo.

ring van de geldvermindering, hoe dan ook, geen zin heeft, omdat zij noch van veel beteekenis is bij de bestrijding van een inflationaire prijs- en loonstijging, noch in staat is de opheffing van de prijs- en rantsoeneringsvoorschriften in belangrijke mate te bevorderen. Met het oog op de rentelasten van de Schatkist verdient een politiek van goedkoop geld in den tijd van afnemende goederenschaarschte aanbeveling en dient vooral niet te worden getracht door een geforceerde emissie van langlopende leeningen den omvang der geldhoeveelheid te beperken. In dit verband zij nog opgemerkt, dat de stimuleerende invloed, die van een politiek van goedkoop geld uitgaat op de investeringen, in de eerste na-oorlogsjaren geen bezwaar vormt. In deze jaren maakt de groote omvang der herbouwinvesteringen het n.l. toch noodzakelijk door middel van prijs- en rantsoeneringsvoorschriften de investeringen in overeenstemming met de besparingen te brengen en dienen verder de investeringscontrole en de daarbij behorende rantsoeneringsvoorschriften nog te worden gehandhaafd om de uitvoering der investeringen overeenkomstig de door de Overheid vastgestelde rangorde van urgentie te verzekeren. Alleen in het laatste stadium der goederenschaarschte, wanneer de wederopbouw grootendeels achter den rug is en de neiging tot investeren die tot sparen nog slechts weinig overtreft, kan een politiek van credietconcentratie ertoe bijdragen de investeringen in overeenstemming met de besparingen te brengen en aldus de opheffing van de prijs- en rantsoeneringsvoorschriften te bespoedigen.

Het tempo der deblokkeering.

Bij degenen, die de geldzuivering van groote beteekenis achten voor de handhaving van de waarde van den gulden, bestaat een diepgaand meningsverschil over de te voeren deblokkeeringspolitiek. Prof. Hennipman is van meening, dat, zoodra de geldhoeveelheid na de geldzuivering eenmaal den in beginsel wenschelijk geachten omvang heeft bereikt, een verdere deblokkeering ongeoorloofd is. Deze auteur stelt in verband hiermede den eisch, dat voor de financiering van herinvesteringen na genoemd tijdstip geen geblokkeerde desinvesteringsgelden meer worden gebruikt, maar de hiervoor noodige geldmiddelen op andere niet-inflationaire wijze — bijv. via de kapitaalmarkt — worden verkregen. Hiertegenover staat de opvatting van de tien samenstellers der „Nota inzake de monetaire en budgetaire positie in Nederland”. Deze stellen voor de geldmiddelen, die nog geblokkeerd zijn nadat de gewenschte geldhoeveelheid is bereikt, om te zetten in kortlopende staatsobligaties (zgn. belastingcertificaten), die wel verhandelbaar, maar — ter vermindering van inflatie — niet beleenbaar zijn.

Het komt mij voor, dat, indien men aanneemt, dat de geldzuivering een voorwaarde is voor het behoud van de waarde van den gulden — zooals de aanhangers van beide opvattingen doen —, Prof. Hennipman het bij het rechte eind heeft. Immers, door de belastingcertificaten niet beleenbaar te maken, kan men den inflationaire invloed van haar creatie niet voorkomen, daar de verhandelbaarheid hen, die consumptie- of kapitaalgoederen wenschen te kopen, de gelegenheid verschaft de hiervoor noodige geldmiddelen door verkoop der certificaten te verkrijgen⁴⁾.

Is men echter als schrijver dezes van meening, dat in de gegeven omstandigheden de geldzuivering slechts van weinig beteekenis is voor de koopkracht van den gulden, dan verwacht men niet alleen van een omzetting van geblokkeerde saldi in belastingcertificaten, maar ook van een volledige opheffing der geldblokkade geen belangrijk inflationair effect. Een snelle opheffing der geldblokkade lijkt mij dan ook wenschelijk, omdat er verschillende bezwaren verbonden zijn aan de handhaving der geldblokkade.

In de eerste plaats eischt de handhaving der geldblokkade — met name i.v.m. de aanvragen tot deblokkeering,

⁴⁾ Dit is ook het standpunt van Minister Liefstuck t.o.v. een dergelijk voorstel in de „Nota van Zes”. Zie „E.S.B.” van 5 Juni 1946, blz. 366.

waartoe de mogelijkheid ook bij een rigoureuze blokkeeringspolitiek steeds zal moeten worden opengelaten — werkzaamheden, die in dezen tijd van schaarschte aan arbeidskrachten op nuttiger doeleinden zouden kunnen worden gericht.

In de tweede plaats vormt een consequent gehandhaafde blokkeering een belemmering voor den wederopbouw, doordat een deel der ondernemingen — met name kleinere persoonlijke ondernemingen —, wier desinvesteeringsgelden geblokkeerd zijn, moeilijkheden zullen ondervinden bij het aantrekken van de geldmiddelen, die zij noodig hebben voor in het kader van den wederopbouw toegestane herinvesteeringen. In dergelijke gevallen zal de Overheid echter in den regel wel vergunning tot deblokkeering verlenen.

In de derde plaats zal een voortgezette geldblokkade een vlot verloop van de aanstaande vermogensheffingen belemmeren. Een belangrijk bezwaar tegen een heffing ineens is, dat het vrijmaken van geldmiddelen voor de storting door liquidatie van vermogenswaarden een ernstigen druk op de kapitaalmarkt zal uitoefenen. Een gunstige factor in dit opzicht vormt na den oorlog de bestaande beleggingsmarkt naar zakelijke waarden, welke voornamelijk het gevolg is van het i.v.t. de loopende besparingen geringe aanbod van nieuwe zakelijke waarden op de beleggingsmarkt tijdens den oorlog. De blokkade van uit dezen hoofde aangehouden liquide middelen nu belemmert de vlotte plaatsing van geliquideerde vermogenswaarden. Men kan dit bezwaar ten deele ondervangen door de mogelijkheid open te stellen de heffing te betalen met geblokkeerde geldmiddelen of daarmee verworven staatschuld (zooals in feite ook het geval zal zijn), alsmede door vergunning te verlenen geblokkeerde saldi te gebruiken voor aankopen van vermogenswaarden resp. de verstrekking van leeningen aan in de heffing aangeslagenen. Een dergelijke vergunning zal men echter niet gauw geneigd zijn te verstrekken, indien geblokkeerde saldi eenmaal in staatschuld (i.e. grootboekbezit) zijn omgezet. Tenslotte zal bij handhaving van de blokkade van desinvesteeringsgelden een additionele vraag naar kapitaal ontstaan, welke de beleggingsmarkt ongunstig beïnvloedt.

Uit een en ander volgt, dat de mogelijkheid, dat een vermogensheffing gepaard gaat met een uitzichting van de kapitaalmarkt, belangrijk groter wordt door een handhaving der geldblokkade en meer in het algemeen door de vrees voor een groote geldhoeveelheid, welke ook een psychologische belemmering vormt voor de omstreeks het tijdstip der heffing vereischte „vlotte” financieele politiek. Nu kan een dergelijke uitwrichting uiteraard immer worden voorkomen door betaling der heffing in vermogenswaarden of in termijnen toe te staan, maar hiertegen bestaan, zooals in mijn reeds genoemde studie is uiteengezet, ernstige bezwaren.

In het licht van bovenstaande uiteenzetting kan het tempo van de gelddeblockeering in Nederland gunstig worden beoordeeld⁵⁾. De blokkade van desinvesteeringsgelden, waarvan de handhaving niet alleen ongewenscht, maar voor afzonderlijke ondernemingen ook onbillijk zou zijn, zal geleidelijk worden opgeheven. Weliswaar wordt daarnaast de blokkade van het geldbezit van particulieren gehandhaafd, maar op dusdanige wijze en met dergelijke uitzonderingen, dat de nadeelen hiervan beperkt zijn. De deblokkeering van een ruim minimumbedrag voorkomt betalingsmoeilijkheden bij minder goeiden en m.b.t. de vermogensheffing en de vermogensaanwasbelasting is van gewicht, dat deze zullen kunnen worden betaald met geblokkeerde saldi en daarmee verworven grootboekbezit. Tenslotte zal ten tijde van de heffingen waarschijnlijk wel de mogelijkheid worden opengesteld geblokkeerde saldi te gebruiken voor aankopen van aandelen e.d. op de kapitaalmarkt, welke hiervan een belangrijken steun zal ondervinden.

⁵⁾ Hier buiten staan de bezwaren tegen de techniek der gelddeblockeering.

Alleen zullen eenmaal in grootboekbezit omgezette geblokkeerde saldi niet meer kunnen worden gebruikt voor opvang van i.v.m. de heffingen staande liquidaties van vermogenswaarden. Een verder nadeel, dat aan de beperkte handhaving der blokkade is verbonden, is de reeds genoemde administratieve rompslomp, die er mee gepaard gaat. Tenslotte zij nog opgemerkt, dat, voor zoover geblokkeerde saldi in grootboekbezit zijn omgewisseld, de eigenaars na uiterlijk drie jaren de vrije beschikkingsmacht over het betrokken vermogen zullen verwerven, doordat dit bezit na uiterlijk drie jaren overdraagbaar zal zijn.

Conclusie.

Resumeerende kan worden geconcludeerd, dat de geldzuivering op zichzelf de opheffing der prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften slechts weinig zal bevorderen. Verder zijn het — zooals in het voorafgaande artikel is gebleken — de prijsvoorschriften en de controle op de naleving ervan, die de koopkracht van het geld bepalen. Daarnaast heeft in een behoorlijk functioneerend geleid economisch systeem een geldblokkade in dit opzicht vrijwel geen betekenis en zou men een poging de koopkracht van het geld door een stringente geldblokkade te beschermen, kunnen karakteriseeren als de invoering van een (overbodig) dubbel geleid economisch stelsel. Gezien de soepele deblokkeering is in Nederland van een dergelijke poging in feite geen sprake. Een en ander beteekent echter allerminst, dat de geldzuivering overbodig is geweest. Als middel tot vermogensregistratie was zij n.l. onvermijdelijk. Doordat de geldzuivering een verbetering van de gegevens voor de komende heffingen en daardoor een vergroting van haar opbrengst tengevolge heeft, oefent zij verder een zekeren deprimeerenden invloed uit op de koopkrachtige vraag. Zoo leidt de geldzuivering derhalve indirect — dus niet tengevolge van de geldvermindering, die zij tengevolge heeft — nog tot eenige bespoediging van de opheffing der prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften, alsmede tot eenige beperking van de zwarte markt. Dit geldt trouwens evenzeer t.a.v. alle andere middelen tot vermogensregistratie.

Dr. H. W. J. A. VREDEGOOR.

TURKSCH IMPRESSIES.

Een bezoek aan het Turkije van 1946 is wel uiterst geschikt om tot duidelijk besef te komen, hoe zeer de onderlinge verhoudingen tusschen andere landen en het onze zich gewijzigd hebben. Wat Turkije betreft, kan deze gewijzigde verhouding van belang zijn, indien deze zich mettertijd uit in levendiger betrekkingen met Nederland. De mogelijkheid daartoe is aanwezig, zoowel wat den feitelijken toestand betreft, als de daarvoor onontbeerlijke goodwill van Turksche zijde. Hieronder volgen eenige algemeene indrukken van recenten aard, waarbij speciaal enkele punten nader besproken worden, die Nederlandsche belangstelling kunnen wekken.

Ziet men het land thans weer, na het eind van den tweeden wereldoorlog, dan is de eerste indruk: hier is weinig veranderd. Verwoestingen kent men niet, wel uitbreiding en nieuwe bebouwing. Vervolgens: overvloed van alles, wat in ons dagelijksch leven schaarsch is. Daarmede komt men vanzelf op het derde punt, dat den reiziger reeds blijkt, vóór hij zijn hotel bereikt heeft. Dat is, naar zijn meening, het schijnbare gebrek aan besef, wat het beteekent, den oorlog jarenlang aan den lijve te hebben gevoeld. De opwinding, waarmede men spreekt over den korten tijd, dat „black out” was voorgescreven, komt den Nederlander wel haast even belachelijk voor als den Turk het feit, dat lucifer voor zijn bezoeker ernstige vraagstukken opleverden. En nog na weken, zelfs maanden, kost het moeite, eenerzijds te realiseeren, dat men te doen heeft met een land, waarin het leven zes jaar lang vrijwel normaal bleef, en anderzijds, begrip te vinden voor wat zich vóór en na de bevrijding in Nederland afspeelde.

Duidelijk blijkt echter, dat het nieuwe Turkije, de schieping van Atatürk, het werk aan zijn toekomst gestaag heeft voortgezet. De omstandigheden mogen veranderd zijn, het land leeft en werkt onveranderd om tot een moderne ontwikkeling te komen. Tot in de verst verwijderde Anatolische dorpen is de school doorgedrongen, die de eerste voorwaarde moet scheppen voor deze ontwikkeling. Middelbaar en vooral hoger onderwijs hebben daarbij dankbaar gebruik gemaakt van tengevolge van het nationaal-socialisme uit Midden-Europa uitgeweken krachten.

Ontwikkeling van industrie, mijnbouw en verkeerswezen bepalen de economische politiek, die het land in dit opzicht onafhankelijk moet maken. De Staat beheerscht dit gebied in sterke mate. Dat deze vergaande staatsinmenging critiek ondervindt, is te gemakkelijker te begrijpen, wanneer men vertrouwd is met de uitvoerende organen. De keuze der leidende figuren is soms afhankelijk van de politieke constellatie, hetgeen nu eenmaal in geen enkel land kan waarborgen, dat de juiste man op de juiste plaats komt. Het aantal beschikbare capabele personen voor leidende en middelmatige functies is blijkbaar beperkt. Bovendien vergt het werk van officieele en semi-officieele organen veelal omslachtige formaliteiten. Hieruit moet allerminst worden opgemaakt, dat tekortkomingen aanwezig zijn; veeleer is de bedoeling te wijzen op een symptoom der huidige situatie. Men hoopt, dat de geestelijke ontwikkeling van het land in snel tempo zal afrekenen met bezwaren in dit opzicht. Opgemerkt worde, dat het voor den buitenstaander moeilijk is, een juist oordeel te vormen over den omvang van dit vraagstuk. Buitenstaanders zijn dikwijls geneigd tot critiek, die niet objectief is, en van Turksche zijde is men gevoelig wat zaken als deze betreft, die het nationale prestige raken.

In het kader der ontwikkeling past uiteraard het streven, den landbouw, die nog steeds in hoofdzaak de economische structuur bepaalt, op hooger peil te brengen.

Politieke ontwikkeling.

De grondslagen, die Atatürk heeft gelegd t.a.v. de politieke ontwikkeling, zijn zoo ruim, dat de principieele lijn tot in een verre toekomst is vastgelegd. Naar buiten beteekent dat: goede verstandhouding met alle naburige staten, wat des te gemakkelijker valt, daar Turkije geen territoriale aspiraties heeft. Omgekeerd werden den laatsten tijd aan Turkije evenmin eischen gesteld door zijn bureu, met uitzondering van de recente actie der Sowjet-Unie, ten aanzien van de Oostelijke provincies, die langs de Turksch-Iraansche grens liggen. Duidelijk is te kennen gegeven, dat Turkije niet van zins is, eenige concessie te doen; tot herziening van het verdrag van Montreux, ten aanzien der zeestraten, is men echter bereid, mits deze herziening berust op een internationale overeenkomst, die de belangen en historische rechten van het land respecteert. Op dit stuk is de overeenstemming in het land algemeen, evenals de bereidheid, deze belangen en rechten zoo noodig te verdedigen. Dit verklaart, dat nog steeds ca. een miljoen man onder de wapenen zijn, terwijl de staat van beleg in een aantal provincies gehandhaafd wordt.

In de binnenlandsche politiek wordt gestreefd naar een — voorshands voorzichtige — democratisering. Tot nu toe wordt de politiek beheerscht door één partij: de Volkspartij, die bij verkiezingen als eenige partij kandidaten stelt. Derhalve wordt de bezetting van Parlement, Regeering en andere besturende lichamen bepaald door de wisselende stroomingen in de Volkspartij. Dit heeft van bepaalde zijde aanleiding gegeven tot de opmerking, dat de politieke constellatie niet democratisch, maar veeleer fascistisch was. Men kan in het midden laten, of dit mede aanleiding was tot onlangs genomen stappen, dan wel het besef, dat men als één der Vereenigde Naties aan bepaalde eischen dient te voldoen. Een feit is, dat begin Januari jl.

na zorgvuldige voorbereiding een officieele oppositiepartij gevormd is. Zij noemt zich Democratische Partij en zij staat onder leiding van den vroegeren premier Djelal Bayar, wiens kundigheid en integriteit algemeen erkend worden. De parlementsleden, die zich bij de D.P. aansloten, legden hun mandaat neer, dat immers op grond van hun vroeger lidmaatschap der Volkspartij was verkregen. Het is thans zaak der aan het bewind zijnde Regeering, zoodanige maatregelen te treffen, dat de oppositie in staat gesteld wordt, haar taak in de volksvertegenwoordiging te vervullen. Dit zal o.a. grondwetswijziging beteekenen, alsmede het toepassen van werkelijk algemeen en direct kiesrecht, althans voor het parlement.

Na hetgeen hierboven werd opgemerkt is duidelijk, dat deze oppositie slechts kon ontstaan, met medeweten en goedkeuring der Regeering. Vroeger ondernomen pogingen faalden, maar thans waren er ook overwegingen van hoogere, en met name buitenlandsche politiek in het geding. De zorgvuldige voorbereiding wettigt thans de hoop, dat men tot een levend 2-partijen stelsel kan komen. Een nieuwtje is, dat de D.P. de vrouwen geheel gelijke rechten wil geven als den mannen. Dat beide partijen het soms op principieele punten eens zijn, moge blijken uit punt 12 van het programma: „Nous demandons à ce que l'on considère hors la loi associations et parties politiques qui viseraient à porter atteinte à l'indépendance, à l'intégrité territoriale et à faire des réserves aux droits principaux des citoyens”.

Zoekt men naar den binnenlandschen grondslag dezer oppositie, dan vallen twee principieele feiten te noemen. Ten eerste: de mogelijkheid een van het beleid der Regeering afwijkende opvatting openlijk en met nadruk te uiten. Ten tweede: strijd tegen het naar veler oordeel te sterk doorgevoerde étatsisme, dat juist de economische ontwikkeling belemmert en zelfs soms doorkruist.

Economische ontwikkeling.

In economisch opzicht is Turkije sinds 1939 onderworpen geweest aan sterk wisselende invloeden. Deze vuurproef heeft het goed doorstaan, hetgeen een opmerkelijk succes mag worden genoemd voor de jonge Republiek. Verhoudingen mogen verschoven zijn, er is voldoende evenwicht bewaard gebleven. Het prijspeil is binnen vier jaar gestegen tot het 4 à 5-voudige van 1939. Sindsdien is het tot op heden tamelijk stabiel. Oorzaken waren, zooals overal, hoogere staatsuitgaven, maar vooral de prijsstijging van landbouwproducten. Onder aanvoering van Engeland, resp. Duitschland, boden de oorlogvoerende partijen tegen elkaar op, en het is zeker niet toevallig, dat de stijging ophield in 1944, toen in Augustus de betrekkingen met Duitschland verbroken werden. Het onderste was toen wel uit de kan gehaald, want weinige weken later werden de Duitschers uit Griekenland en Bulgarije verdreven ¹⁾.

Insommige opzichten werd dit alras merkbaar, want in 1945 zakte bijv. de prijs voor rozijnen, „faute de combattants”. Van Engelsche zijde pakte men de dingen niet meer met handschoenen aan en het weigeren van navicerts was in het vredesjaar 1946 een effectief middel om de Turksche rozijnenhandelaars te doen inzien, dat zij een deel van den eertijds behaalden oorlogsbuit moesten prijsgeven. De Regeering kon tamelijk onbewogen toezien. Daar de boeren hun oogst nog tot redelijke prijzen verkocht hadden, kon men den bondgenoot een concessie doen; de handel zal tenslotte toch moeten leveren, nu Midden-

¹⁾ Eenig denkbeeld, omtrent de ontwikkeling van den buitenlandschen handel, geven de uitvoercijfers van Istanbul (over water en land), die het grootste gedeelte van het Turksche goederenverkeer met het buitenland omvatten:

Jaar	kg	waarde
1941	175.091.292	TL 88.514.780
1942	131.454.194	„ 125.199.898
1943	171.024.283	„ 181.315.996
1944	103.653.433	„ 96.877.291
1945	77.916.594	„ 96.504.862

Opvallend is de daling der cijfers na de uitschakeling van Duitschland in 1944. De prijsstijging is reeds in 1939/40 begonnen en blijkt uit deze cijfers dus slechts gedeeltelijk.

Europa aan andere dingen denkt dan aan Turksche rozijsen. Het kan wezen, dat eerder gedachten worden gewijd aan den afzet van het chromerts, waarvan de uitvoer sinds een jaar-vrijwel stilstaat. Maar voor vele producten, die schaarsch zijn, heeft men den wind mee, en uit de na-orlogsche conjunctuur wordt gehaald wat er in zit.

Dat was tijdens den oorlog niet anders en het werd zelfs in het binnenland toegepast door de fameuze vermogensheffing (eind 1942), die in naam iedereen trof, maar in feite speciaal de minoriteiten: Grieken, Joden, Armeniërs. Deze toch werden geacht het meeste profijt te hebben gemaakt, althans meer dan de meeste Turken. Zij werden derhalve aangeslagen voor sommen, die veelal feitelijk onteigening van het heele vermogen tengevolge hadden. Beroep was niet mogelijk; het alternatief was: betalen of interneering in Anatolië. Opnieuw is men nauwelijks geneigd aan toeval te denken, wanneer men ziet, dat de vermogensheffing plotseling ingetrokken werd vlak voordat President Inonü in Cairo de geallieerde leiders bezocht. Hoe het zij, de weinigen, die het op interneering hadden laten aankomen en diegenen, die kans hadden gezien de betaling van hun aanslag op de lange baan te schuiven, hadden op het goede paard gewed. De opbrengst dezer heffing bedroeg volgens officieele opgave TL 320 miljoen.

Hiertegenover stelle men de stijging der bankbiljetten-circulatie van TL 230 miljoen vóór den oorlog tot een hoogtepunt van 993 miljoen. In December 1945 was dit cijfer teruggelopen tot 893 miljoen, en door verschillende operaties (gedeeltelijk door staats- en semi-staatsinstellingen onderling) wil men dit getal terugbrengen tot ongeveer 600 miljoen. De nationale productie is tijdens den oorlog in menig opzicht gestegen, bijv. voor steenkolen met 1 miljoen ton per jaar, tot ca. 3,5 miljoen ²⁾. Niet alleen is men hiermede en trouwens met vele andere producten, „self-sufficient”, maar er zijn overschotten, die voor export in aanmerking kunnen komen: tienduizenden tonnen koper, honderdduizenden tonnen steenkool en chromerts, alsmede een graanvoorraad van 700.000 ton.

De opbrengst der belastingen is sterk gestegen, vooral de indirecte heffingen. Suiker bracht TL 80 miljoen op (1940: 5 miljoen), monopoliegoederen als alcohol, tabak, lucifers, enz. 180 (37) miljoen. Hierop wijzend merkte premier Saradjogloe in het Parlement op: „...on se rend une fois de plus compte, combien la Turquie a bien agi de s'étatiser dans l'industrie. Si les monopoles et le sucre se trouvaient dans les mains d'une société nationale ou étrangère, il n'aurait jamais été possible à l'Etat atteindre ces chiffres. Cette vérité claire nous réunira encore plus étroitement à notre principe de l'étatisme”. Men bedenke hierbij, dat in de nadagen van het Ottomaansche keizerrijk veel in buitenlandsche handen was gekomen, o.a. vrijwel alle openbare nutsbedrijven. De Kemalistische Republiek maakte kordaat een eind aan buitenlandsche overheersching, door dergelijke bedrijven te naasten.

In dit licht bezien, is het duidelijk, dat men liever „étatistisch” dan buitenlandsch was, en nog steeds is dat een teer punt.

De lofede van den premier op „étatisme” en indirecte heffingen wordt inmiddels gevolgd door beloften tot bestrijding van inflatie en verlaging van het prijspeil. De noodzaak daarvan wordt van de daken geschreeuwd, want slechts de boer, tot op zekere hoogte de arbeider, en natuurlijk de speculant hebben de stijging bij kunnen houden, wat hun reële inkomen betreft. De ambtenaar en de gewone burger loopen, zooals overal, achter de gebeurtenissen aan, en dat valt te zwaarder in een land, dat op het stuk van eerste levensbehoefte n geen schaarschte heeft gekend; en voor de meeste andere goederen trouwens evenmin. Maar de duurte was des te beter voelbaar voor wie niet in gelijk tempo zijn geldinkomen zag toenemen.

¹⁾ Deze productie moet vervijfvoudigd worden. Men schat de kosten daarvan op TL. 40 miljoen. De uitvoering zou pl.m. 15 jaar kosten.

De handel maakte uiteraard groote winsten, die bij zuiver Turksche ondernemingen dikwijls voor het overgrote deel buiten de fiscale sfeer bleven. Dit zal wel de aanleiding zijn voor de thans aanhangige wijziging van de wetgeving inzake directe belasting, die in het jaar 1947 voor het eerst moet worden toegepast. Het belangrijke gedeelte van den handel, dat in handen der minoriteiten is, trachtte men reeds door de vermogensheffing te ontdoen van wat men als overtollig privébezit der niet-Turksche bevolking beschouwde.

Op grond van mondelinge en schriftelijke uitingen mag inmiddels worden aangenomen, dat de Staat mede zelf veel heeft bijgedragen tot inflatie en prijsstijging. De prijzen voor landbouwproducten werden door staatsinstellingen op een bepaald niveau gebracht en gehouden, en dikwijls monopoliseerde men den import met merkwaardige gevolgen. De enorme omvang van staats- en semi-staatsinstellingen belemmert efficiency en aanpassing aan veranderde omstandigheden. Maar ondanks deze tekortkomingen blijft het een verdienstelijke prestatie, dat men een evenwicht heeft weten te bewaren. Zooals hierboven reeds werd opgemerkt, richt de nieuwe oppositiepartij zich speciaal tegen het „étatisme”, dat Saradjogloe zoo prees. Of, en wanneer, in dit opzicht veranderingen uit Ankara komen, moet worden afgewacht.

Toekomstplannen.

Ondertusschen is er veel werk te verzetten. Omvangrijke verbeteringen van spoorweg- en wegnnet staan op het programma. Hoewel het spoorwegnet reeds veel verbetering onderging, is het dun, en de afstanden zijn enorm in Anatolië. Dubbel spoor is een vrijwel onbekende luxe. Derhalve bestaat er een dringende behoefte aan rijdend materiaal en rails voor spoor- en tramwegen; vervolgens, voor de kolenmijnen van Zonguldak en andere bedrijven, vraag naar smalspoormateriaal. Autobussen voor personenvervoer staan daarnaast op de lijst der wenschen.

Nóg uitgebreider is het programma op scheepvaartgebied. Vrachtschepen met en zonder passagiersaccommodatie ³⁾, sleepbooten, lichters en baggermateriaal heeft men dringend noodig. Daarnaast moet een groot deel van de uit oude en zeer oude schepen bestaande handelsvloot herzien of gerepareerd worden. Aanleg of verbetering van haveninstallaties in vele Anatolische plaatsen moeten nog gebeuren ⁴⁾. Verschillende dezer objecten zijn al in behandeling, maar nog veel meer wacht op uitvoering.

Aan deze lijst kan nog veel worden toegevoegd, waarvan hier slechts genoemd worden: landbouwwerktuigen, machines en installaties voor de hoogovenbedrijven van Karabük, en de huizenfabrieken; alsmede een lange opsomming van bestellingen, die de gemeenten wenschen te plaatsen door bemiddeling van een speciaal met dit doel opgerichte bank.

Naast dit regeeringsprogramma staat de uitvoerbehoefte voor alle mogelijke kapitaal- en consumptiegoederen voor en door vrije bedrijven.

Men zal vragen: waarmede moet dit alles betaald worden? Het antwoord luidt: zoo mogelijk voor een groot gedeelte uit credieten op langen termijn, met aflossing en rentebetaling eventueel in den vorm van goederenleveringen. Het is duidelijk, dat het aantal leveranciers op dergelijke voorwaarden beperkt is. De landen, die aan deze wenschen geheel of gedeeltelijk tegemoet kunnen komen, hebben ongetwijfeld de kans zeer groote objecten in handen te krijgen.

¹⁾ Voorloopig is de behoefte vastgesteld op 125.000 ton vrachtschepen met passagiersaccommodatie en 160.000 ton vrachtschepen.

²⁾ Voor de haven van Ereğli is een bedrag van TL 7,5 miljoen uitgetrokken; de werkzaamheden zijn reeds begonnen. De verbetering van de haven van Trebizonde is aan een Turksch-Engelsche maatschappij gegund, die thans de plannen uitwerkt. Men taxeert de kosten voor de noodzakelijke verbetering van de haven van Samsun op 20 miljoen TL. Men overweegt echter uitstel van dit project, tenzij financiering op langen termijn kan worden verkregen. Voor de havens van Ineboli en Amasra is TL 3,5 miljoen uitgetrokken.

Daarnaast staat de buitenlandsche handel langs de normale wegen. Heeft Turkije met een ander land een handelsverdrag, dan voorziet dit meestal in drie vormen van betaling over en weer:

1. betaling in deviezen van sommige, uiterst belangrijk geachte, goederensoorten;
2. betaling in clearing of volgens een daarmede gelijkstaande betalingsovereenkomst;
3. betaling in goederencompensatie.

Heeft Turkije geen handelsverdrag met een land, zooals bijv. Nederland, dan bestaat in principe slechts de onder 3 genoemde mogelijkheid. Bovendien is Turkije wel bereid, tegen betaling in deviezen te exporteerden, maar het stelt geen deviezen voor import beschikbaar.

Tenslotte beschikken vele landen over geblokkeerde vorderingen in TL. Deze kunnen worden gebruikt voor den aankoop van door Turkije aan te wijzen goederen; meestal zuidvruchten, hazelnoten, tabak, mohair, zaadsoorten, e.d. van bepaalde oogstjaren. O.a. Frankrijk en België maken hiervan veel gebruik.

Nu de voornaamste handelspartner, Duitschland, uitgeschakeld is, tracht men elders relaties aan te knopen, met name in de U.S.A. en Groot-Brittannië. Hooge prijzen, lange levertijden en beperkte beschikking over deviezen werken remmend. Bovendien is Turkije in technisch opzicht veelal op Duitse maten en modellen ingesteld, zoodat overschakeling op U.S.A. en Groot-Brittannië bezwaren oplevert. Een land als Tsjecho-Slowakije maakt dankbaar gebruik van dit feit en het betoont zich zeer actief in zijn officieele en particuliere bewerking van de Turksche markt. Daar de transporten over de Donau nog veel bezwaren opleveren, tracht men een deel van dit goederenverkeer over Nederland te leiden. Zwitserland speelt o.a. een rol van belang bij de levering van chemische en pharmaceutische producten, zonder andere gebieden te verwaarloozen.

Zoo zouden nog meer voorbeelden genoemd kunnen worden, maar het zal reeds duidelijk zijn, dat hier voor Nederland interessante mogelijkheden bestaan. Dit te meer, omdat men van Turksche zijde een meer intensief handelsverkeer zou toejuichen. Men heeft bij Duitschland gemerkt, welke bezwaren eenzijdige economische oriëntering met zich brengt. Men beseft, dat economische invloed van groote mogendheden tevens politieke gevolgen heeft. Voor dit laatste behoeft men bij Nederland niet beducht te zijn. Hieronder wordt het handelsverkeer Nederland—Turkije nog nader genoemd.

Enkele monetaire kwesties.

Alvorens hiermede tot een slotsom te komen, mogen nog eenige opmerkingen worden gemaakt over monetaire kwesties. De verhouding van het Turksche Pond (Türk Lirası) tot het buitenland staat sterk onder den invloed van het zoo zeer gestegen binnenlandsche prijspeil. Officieel gelden als koersen \$ 1 = TL 1,29 en £ 1 = TL 5,20. In den loop van den oorlog viel dit niet te handhaven, zoodat de Regeering in 1944 besloot, voor de met uitvoer verkregen deviezen een toeslag van 40 pCt. op genoemde cijfers te verleenen, zoodat de dollar TL 1,806 opbrengt, en het pond sterling TL 7,28. Dat deze koersen niet aan de werkelijkheid beantwoorden, blijkt wel daaruit, dat in den illegalen deviezenhandel de dollar op omstreeks TL 2,70 gewaardeerd wordt. Op den duur zal Turkije moeten kiezen tusschen deflatie en internationale aanpassing van den koers van het TL op basis van ca. 2,40 à 3 voor den \$, resp. 10 à 12 voor het £. De laatste oplossing schijnt waarschijnlijker dan de eerste.

Met een enkel woord moet nog gewag worden gemaakt van den levendigen goudhandel, die in het land zelve geheel vrij is: Het gouden Turksche Pond, dat sinds de dagen van het Ottomaansche Rijk nog steeds door de Staatsbank officieel op een koopkoers van ca. 9 TL papier wordt gewaardeerd (de Staatsbank verkoopt niet!),

fluctueert in de vrije markt tusschen de 35 en 38 TL papier. Een zekere seizoenbeweging is merkbaar, berustend op vrees voor inflatie. Bij het begin van een nieuwen oogst verkoopt de goederenhandel zijn goud, om in goederen over te gaan. Aan het eind van een oogst, na verkoop der goederen, gaat men terug in het goud.

Naast den handel in Turksch gemunt goud wordt ook in buitenlandsch goud gehandeld. Merkwaardigerwijze is daarbij het gouden tientje het standaardartikel (noteering tusschen 33 en 36 TL). Tijdens den oorlog heeft Duitschland, naar beweerd wordt, ca. 15 millioen gouden tientjes op de Turksche markt gebracht om den aankoop van goederen te betalen. O.a. bediende men zich daarbij waarschijnlijk van de (inmiddels opgeheven) Turksche filialen der Deutsche Bank en Dresdner Bank.

Samenvatting.

Terugkomend tot de veranderde verhouding tusschen Turkije en Nederland, kan de volgende samenvatting worden gegeven:

Turkije heeft levendige belangstelling voor zoo spoedig mogelijke hervatting van den handel met Nederland, met aanzienlijk grootere intensiviteit dan voorheen. Dit geldt voor kapitaal- zoowel als consumptiegoederen. Turkije weet natuurlijk, dat de Nederlandsche uitvoercapaciteit voorshands beperkt is; dit neemt niet weg, dat thans een begin moet worden gemaakt, zoowel door het sluiten van een handels- en betalingsovereenkomst, als door een grootere activiteit van het Nederlandsche bedrijfsleven op de Turksche markt.

Daar Nederland wel nauwelijks in staat kan worden gebracht, credieten op langen termijn te geven, zal het slechts kunnen uitvoeren, indien het bereid is Turksche grondstoffen en landbouwproducten in voldoende mate op te nemen. Voorts dient men zich vertrouwd te maken met de gedachte, dat Nederlanders naar Turkije moeten gaan om dit aan te pakken, evenzeer als Zwitsers, Tsjechen, Engelschen en anderen dit reeds doen. Dat geldt niet alleen voor zakenlieden; ook technici op ieder gebied zullen den Nederlandschen uitvoer naar Turkije tot verdere ontwikkeling kunnen brengen. Turkije moet voorlopig nog woekeren in eigen land met zijn capabele krachten en onder bepaalde voorwaarden zal het gaarne Nederlanders opnemen, om door ons geleverde installaties e.d. te monteeren en te exploiteeren. Nederland heeft een goeden naam, en Turkije wacht op ons. Indien Nederland in staat en bereid is, zich hiervoor open te stellen, en actief te handelen, dan zal de ontwikkeling onzer betrekkingen met Turkije van groot en blijvend belang kunnen zijn.

A. L. VAN BEEK Hzn.

SYNTHETISCHE RUBBER IN AMERIKA.

De laatste oorlog heeft de dreiging van de synthetische voor de natuurlijke rubber tot een ernstig probleem gemaakt. Vóór dezen oorlog was het vraagstuk weliswaar reeds actueel, doordat Rusland en Duitschland, alsmede enkele kleinere landen, naarstig streefden naar autarkie op het gebied der voorziening van de industrie met rubber; in het kader der wereldvoorziening was dit wel een verlies, maar nog geen gevaar. Immers, de wereldproductie van synthetische rubber bedroeg toen 75.000 ton, waarvan Rusland ongeveer 50.000 ton, Duitschland 20.000 ton en de Vereenigde Staten 2.250 ton¹⁾. Doch de Japansche bezetting van Malakka en Nederlandsch-Indië, alsmede de Oostelijker gelegen gebieden, plaatste de Vereenigde Staten voor de noodzakelijkheid het rubbervraagstuk op te lossen. Amerika was (en is) een gemeenschap, waar van het autovervoer één der slagaders uitmaakt en ernstige

¹⁾ Department of Commerce, „Rubber. History, production and manufacture”, 1940, blz. 43.

verstoring hiervan zou desorganisatie hebben beteekend. Bovendien eischte de oorlogvoering, te sterker door de mechaniseering der legers en de groote beteekenis der luchtmacht, groote hoeveelheden rubber. Doordat de Vereenigde Staten slechts over een voorraad van 657.000 ton beschikten ²⁾ en de vooruitzichten voor het verkrijgen van voldoende hoeveelheden uit de bereikbaar gebleven productiegebieden (Ceylon, Afrika en Centraal- en Zuid-Amerika) ongunstig waren, werden alle andere mogelijkheden gemobiliseerd. Daaruit bleek, dat de „reclaim”-rubber — hoe nuttig ook — geen oplossing zou brengen en het bekende rapport-Baruch zag slechts één mogelijkheid ³⁾, het dadelijk uit den grond stampen van een synthetische rubberproductie. Wij willen hier thans onderzoeken, welke lessen deze ontwikkeling ons zal geven.

Onder synthetische rubber verstaan wij niet een product, dat in alle opzichten identiek is met het natuurlijke, zoals zulks bij synthetische indigo en kamfer het geval is. Voor de rubber is dit tot nu toe niet gevonden. Onder den naam synthetische rubber vatten wij substanties samen, van welke samenstelling ook, welke de belangrijkste karakteristieken van natuurlijke rubber hebben en kunnen worden ge vulcaniseerd ⁴⁾.

Aankankelijk was dit aantal substanties vrij groot — in Duitsland in 1940 13, in de Vereenigde Staten 8, in Rusland 4 —, doch allengs bleek, dat slechts enkele toepassingen aan technische en economische eischen voldeden. Wij zullen ons ditmaal uitsluitend met den vooruitgang in de Vereenigde Staten bezig houden. Dan moeten wij onderscheid maken in groote trekken tusschen de vervaardiging van de grondstof voor buitenbanden, voor binnenbanden en voor andere doeleinden. Immers, vóór den oorlog (1937) verbruikten de buitenbanden 62,88 pCt. der Amerikaansche rubberconsumptie, de binnenbanden 9,69 pCt. en de rest 27,43 pCt. ⁵⁾ In de buiten- en binnenbanden kon voor een belangrijk gedeelte „reclaimed” rubber worden verwerkt, doch zelfs in één der jaren met een groot verbruik van „reclaimed” rubber in verhouding tot natuurlijke (1929) was dit toch niet meer dan 29 pCt. van de natuurlijke rubber in tegenstelling tot de rest, waar het percentage „reclaimed” tot 146 opliep. Deze „reclaimed” rubber heeft voor bepaalde bestemmingen een zelfstandige beteekenis gekregen ⁶⁾.

Toen men in de Vereenigde Staten voor de noodzakelijkheid stond een synthetische industrie op te bouwen, koos men het uitgangspunt in bestaande procédés. Als uitgangsmaterialen werden genomen aardolieproducten, aethyleen en alcohol uit maïs, graan en melasse. GR-S, identiek met het Deutsche Buna-S, werd het hoofdprogramma. Tegen een productie van 60 ton in 1940 werd over 1945 737.000 ton gefabriceerd ⁷⁾. Reeds dit cijfer toont, dat groote installaties moeten zijn geschapen en zulks is ook inderdaad het geval. Voor het fabriceren van de butadieën zijn de grootste ongetwijfeld die te Institute (W.Va) en Kobuta (Pa), die medio 1944 werkten op een capaciteit van resp. 151.000 en 95.000 ton; deze werden geëxploiteerd door Carbide & Carbon Chemicals Corp. en Koppers United Corp. Daarnaast was te Port Neches in 1944 een fabriek met een capaciteit van 100.000 ton in aanbouw, terwijl de totale capaciteit aanwezig of in aanbouw werd geraamd op ruim 687.000 ton, welke echter door het werken in meer ploegen een grootere hoeveelheid product kon geven. De styreen-productiecapaciteit,

uiteraard overwegend door chemische concerns in de nabijheid der butadieën-fabrieken geëxploiteerd, was voldoende om de noodige GR-S te vervaardigen. De installaties voor de co-polymerisatie van butadieën en styreen zijn in handen hoofdzakelijk van de groote rubberfabrieken; Firestone, Goodyear en U. S. Rubber leidden elk 150.000 ton capaciteit en Goodrich 165.000 ton, terwijl voorts 120.000 ton, waarvan 30.000 ton in Canada, door anderen werden geleid. Eigendom van den Amerikaanschen Staat waren capaciteiten van 626.000 ton butadieën-, 188.500 ton styreen- en 705.000 ton GR-S-installaties. In de fabricage van butadieën had de petroleum-industrie door de exploitatie van eigen installaties (41.600 ton) en van de Overheid in beheer ontvangen fabrieken (200.000 ton) een belangrijk aandeel ⁸⁾.

GR-S heeft bewezen een belangrijken vervanger te zijn voor banden voor lichte voertuigen (rijwielen en lichte auto's), terwijl het gecombineerd met natuurlijke rubber ook een belangrijk aandeel in de grondstof voor banden voor zware voertuigen kan hebben. Gezien het boven gegeven cijfer voor het aandeel der buitenbanden in Amerika's rubberverbruik, is het dus bij uitstek het massaproduct der Amerikaansche synthetische industrie.

Nu mag men niet vergeten, dat deze toestand is ontstaan onder wel zeer bijzondere omstandigheden, nl. onder de onmogelijkheid voldoende natuurlijke rubber te krijgen. Immers, afgescheiden van kostprijsoverwegingen, over welke wij nog komen te spreken, beteekende aanvankelijk het gebruik van GR-S een geringere efficiency in de verdere bewerking. Het rapport-Baruch vermeldt (blz. 75), dat de efficiency bij het mengen slechts 40 à 70 pCt., bij het opbouwen van het product slechts 80 à 100 pCt. van die bij natuurlijke rubber was. Nadien echter zijn, op dit gebied verbeteringen gekomen, maar nog steeds blijkt de efficiency van synthetische rubber bij de verwerking kleiner te zijn dan van natuurlijke rubber. Het gebrek aan efficiency kwam tot uiting in een grooter tijdsbeslag en meer krachtverbruik. Doch ook, en in 1944 werd hierover nog geklaagd, in een grooter gebruik van vulstoffen, met name zwartsel ⁹⁾. De economische levensduur van den met GR-S gefabriceerden autoband bedroeg in 1942 90 pCt. van het aantal mijlen van den band uit natuurlijke rubber bij een snelheid van 60 km. Doch ook op dit gebied, evenals ten opzichte van de fabricage van het lichaam van den band (dit in tegenstelling tot het loopvlak), zijn nadien verbeteringen aangebracht. Van groote beteekenis tenslotte is geweest, dat men erin geslaagd blijkt te zijn, ook synthetische rubber te regenereren en dat volgens de laatste onderzoekingen „reclaimed” van synthetische rubber zelfs beteekenis blijkt te hebben als aanvulling van ruwe rubber.

Naast deze GR-S (identiek met Buna-S) namen butylrubber (GR-I) en neopreen slechts bescheidener plaatsen in. De capaciteit voor butyl — eveneens, maar dan geheel, in handen der petroleumindustrie (raffinaderijen) — bedroeg 68.000 ton in de Vereenigde Staten en 7.000 ton in Canada, die van neopreen 63.000 ton. Echter, butyl wordt één der meest belovende synthetische rubbers genoemd, ideaal voor binnenbanden, dank zij de geringe doorlaatbaarheid, terwijl het grooten weerstand tegen sommige oliën heeft en geschikt is voor bepaalde mechanische rubberproducten ¹⁰⁾. Butylrubber had niet het nadeel van verlies aan efficiency bij menging en opbouw van de grondstof, doch wel, althans nog in 1942, bij de vulcanisatie, waar maar 70 à 75 pCt. der efficiency werd bereikt. Een blik op den vooruitgang geeft echter wel het feit, dat in 1942 van butyl nog werd gezegd, dat de geschiktheid voor binnenbanden nog onvoldoende is

¹⁾ „Utilization of existing stocks of rubber tires” (Hearings before the committee on banking and currency United States Senate 77th Congress, second session on S 2.560) 1942, blz. 11.

²⁾ „Report of the Rubber Survey Committee”, 10 September 1942.

³⁾ „Neoprene”, publicatie van „U.S. Department of Labor” 1944, blz. 13.

⁴⁾ „Rubber industry of the United States 1839—1939” (Department of Commerce), 1939, blz. 24.

⁵⁾ „Rubber. History, production and manufacture” (Department of Commerce) 1940, blz. 39.

⁶⁾ E. Chilton: „Advances in Rubber during 1945”, The Rubber Age, Januari 1946, blz. 467.

⁸⁾ Ontleend aan U.S. War Production Board „Special Report of Office of Rubber Director on the synthetic rubber program” 1944, blz. 4 e.v.

⁹⁾ U.S. War Production Board, Rubber Bureau „1944, year-end report” 1945, blz. 6.

¹⁰⁾ E. Chilton, t.a.p. blz. 467.

en dat het product in 1945 ideaal voor dit doel heet.

Met neopreen hadden de Vereenigde Staten reeds vóór dezen oorlog ervaring. In 1942 noemde het Baruch-rapport dit product volledig gelijk in kwaliteit aan natuurlijke rubber voor gevechts- en zware wagens, zij het dat het verlies aan efficiency tijdens de verderbewerking wel zeer belangrijk en de bereiding zelve meer critische materialen en electriciteit eischte. Bij de fabricage uit aethyleen van de carbidfabrieken, ontstaat een afvalproduct — het divinyl-acetyleen —, waarvoor men nog geen afzetgebied heeft gevonden. Hoewel de „natuurlijke” kanten door den hoogen prijs minder gunstig zijn, daar, waar het in volledige concurrentie met natuurlijke rubber staat, heeft het wel in die toepassingen kansen, waar de bijzondere eigenschappen — met name die ten opzichte van electriciteit — overwegen.

Na dit overzicht willen wij thans, alvorens de toekomstige verhoudingen der beide categorieën product te bezien, enkele opmerkingen maken. De eerste en belangrijkste is wel deze: men heeft — en dit blijkt steeds weer — in de Vereenigde Staten de synthetische rubberproductie niet slechts opgebouwd als een oorlogsindustrie, maar ook als een productieproces, dat in vredetijd beteekenis heeft. Het meest typeerend is wellicht de mededeeling van Bradley Dewey: „This country is today independent for its supplies of rubber of other nations, of the effect of wars between other nations, or the destruction of plantations by plant blights. It must so remain”¹¹⁾.

Dit is thans een standpunt, dat algemeen wordt ingenomen. Men wenscht in de Vereenigde Staten onafhankelijk te zijn van den vreemde en althans van de vroegere productiegebieden. De experimenten met hevea in Midden- en Zuid-Amerika zijn tot nu toe niet erg gelukkig geweest. Ford heeft zijn bezit in Brazilië voor een fractie van de geïnvesteerde bedragen verkocht; in andere gebieden heeft de bladpest groote moeilijkheden veroorzaakt en hoewel deze met succes bestreden kan worden¹²⁾, blijven toch de resultaten nog altijd dubieus. Niet alleen echter in overheidskringen, ook in die der ondernemers blijkt men voor de synthetische rubbers geïnteresseerd. Daarvan gaf niet slechts de houding der „Celanese Corp. of America”, die in 1944 voor eigen rekening een fabriek bouwde, blijk, maar ook een recent rapport der „Surplus Property Administration”. Deze constateert, dat de 3 fabrieken, welke voor de fabricatie van neopreen en butyl waren bestemd, overbodig kunnen worden verklaard en dus verkocht; zij zullen een „ready market” vinden¹³⁾. Zooals bekend, werd de synthetische rubberindustrie in de Vereenigde Staten indertijd overwegend opgebouwd met geld van de Schatkist en in exploitatie gegeven aan particuliere concerns. Ook sommige alcohol-butadieën-fabrieken kunnen, gezien de mogelijke concurrentie, als overbodig worden beschouwd. Inmiddels heeft Kennedy verklaard, dat de fabrieken voor het verkrijgen van butadieën uit alcohol van graan, welke tezamen 30 miljoen dollars hebben gekost, worden gesloten, omdat de kosten, zijnde 40 dollarcent per lb. synthetische rubber, veel te hoog zijn¹⁴⁾. Hiermede beginnen de Vereenigde Staten, die in de synthetische rubber alleen reeds uit de Schatkist \$ 608 miljoen voor een capaciteit van 1.100.000 ton hebben geïnvesteerd¹⁵⁾, dus rustig verlies te nemen. Ford heeft verklaard zeer optimistisch ten aanzien van de mogelijkheden der synthetische rubber te zijn. Nog steeds gaan de onderzoekingen op dit gebied door en nog kort geleden meldde Firestone de ontdekking van een nieuwe synthetische rubberlatex¹⁶⁾. In Amerika wordt thans bovendien gewerkt met nieuwe synthetische rubbers; waarop temperaturen van —70 tot +450° F. geen invloed

zouden hebben¹⁷⁾. Voor vliegtuigen en oliën zouden deze weer van speciale beteekenis zijn.

Doch niet alleen in de Vereenigde Staten, ook in Rusland blijkt men van zins om de productie van GR-S en neopreen voort te zetten; de Sovjet-Unie heeft in de Vereenigde Staten althans nog in 1944 nieuwe installaties aangekocht¹⁸⁾. En ook Zuid-Afrika, dat tot medio 1945 banden uit wilde rubber van Centraal-Afrika vervaardigde, is er na den oorlog toe overgegaan de kleinste maten uit synthetisch materiaal te vervaardigen¹⁹⁾. Bij de beoordeeling van het vraagstuk in deze onzekere wereld moet men steeds bedenken, dat rubber een belangrijk oorlogsmateriaal is. Men schat, dat een middelmatige tank 1.750 lbs, een 10 ton pontonbrug 3.200 lbs, een modern bombardementsvliegtuig 2.200 lbs, een zwaar slagschip 150.000 lbs. rubber noodig heeft²⁰⁾!

In den loop van dit artikel hebben wij gezien, dat de fabricage van butadieën in handen is van de petroleum- en chemische industrieën, die van styreen en neopreen van de chemische industrie, terwijl het eindproduct, de GR-S, ligt bij de bandenfabrieken²¹⁾. Dit op zichzelf beteekent, dat de grondstofproducenten dus in principe gebonden zijn aan hun eigen grondstoffen, zulks ook in verband met de vestigingsplaatsen der installaties. De integratie t. a. v. de fabricage van GR-S beteekent echter voor de natuurlijke rubber een groot nadeel. Immers, komen de fabrieken in handen van de rubberverwerkende industrie, dan zal deze er groot belang bij hebben alles in het werk te stellen, om de aanpassing tusschen de stadia — technisch — zoo goed mogelijk te doen verlopen; dan zal er bovendien naar worden gestreefd om aan de grondstof dat complex eigenschappen te geven, dat ten behoeve der verschillende eindproducten noodig is, en dan zal er dus een inniger verband ontstaan, waartegenover de beste research der producenten van natuurlijke rubber het moet afleggen. De tendentie gaat reeds in deze richting: Goodyear heeft een paar jaar geleden een laboratorium gebouwd, Firestone opende er een in 1945 en een laboratorium van Goodrich zal in de naaste toekomst worden gebouwd. Met de modernste hulpmiddelen zullen daar onderzoekingen over de physische en chemische eigenschappen van rubber en synthetics worden gedaan.

Deze geheele ontwikkeling maakt de vraag, hoe de concurrentievoorwaarden tusschen natuurlijke en synthetische rubbers nu zijn, dubbel interessant. Daarover in een volgend artikel.

Dr. J. F. HACCOÛ.

¹¹⁾ E. Chilton, t.a.p. blz. 467.

¹²⁾ U.S. War Production Board „Progress Report no. 6”, 1944, blz. 11.

¹³⁾ „The India Rubber Journal”, 12 Januari 1946.

¹⁴⁾ „Neoprene”, 1944, blz. 8.

¹⁵⁾ Ook Melvin A. Brenner „The outlook for synthetic rubber”.

PORTUGAL ALS TOEKOMSTIGE HANDELSPARTNER.

Inleiding.

Hoewel Portugal deel uitmaakt van West-Europa, is de industriële ontwikkeling, welke zich daar vooral in de laatste 50 jaren afspeelde, grootendeels aan dit land voorbijgegaan. Terwijl in dien tijd in de meeste landen het accent werd verlegd van den landbouw naar de industrie, bleef Portugal een overwegend agrarisch land, met een zwakken industrieel inslag, welke eenzijdig er op gericht was de bodemschatten te exploiteeren, anderzijds om de landelijke behoeften aan industriële verbruiksgoederen mede te helpen bevredigen. Aan de kust wordt nog veel visscherij bedreven. Onderstaand staatje geeft vergelijkende cijfers met andere West-Europese staten.

Inderdaad vormen de land- en boschbouw nog steeds het voornaamste bestaansmiddel voor de Portugeezen. De

¹¹⁾ Het genoemde „Special report”, blz. 2.

¹²⁾ M. H. Langford: „Fungicidal Control of South American Leaf Blight of Hevea Rubbertrees”, 1943.

¹³⁾ „The Rubber Age”, Januari 1946, blz. 474.

¹⁴⁾ „The India Rubber Journal”, 12 Januari 1946, blz. 8.

¹⁵⁾ „The India Rubber Journal”, 26 Januari 1946, blz. 2.

¹⁶⁾ „The Rubber Age”, December 1945.

Personen werkzaam in industrie en landbouw
omstreeks 1935 (in pCt.)

Land	Industrie	Landbouw
België	42	17
Engeland	40	6
Nederland	37	21
Denemarken	35	31
Frankrijk	32	36
Portugal	17	47 ¹⁾

bevolking is hier niet, zooals in zoovele moderne landen, naar de industrieele centra getrokken, maar op het platteland gebleven. Daar oefent zij haar vooral extensieve landbouw uit. Want weer in tegenstelling tot de meeste andere West-Europeesche staten is de intensiteit van de agrarische voortbrenging gering, waarvan men een indruk krijgt uit het volgende staatje.

Tarwe-opbrengsten per ha. grond omstreeks 1935
in 100 kg.

Nederland	30
Denemarken	29
België	28
Engeland	23
Frankrijk	16
Portugal	9

De economie van het boerenbedrijf in Portugal is, meer dan wij dat in de Westersche landen gewend zijn, op zelfverzorging ingesteld. Hieraan moet het ook geweten worden, dat het land, hoewel het over een vruchtbaar areaal beschikt, dat aanmerkelijk grooter is dan de gezamenlijke cultuurgronden in Nederland, toch nog vrij aanzienlijke hoeveelheden granen, peulvruchten en meel ter voorziening van de steden moest invoeren²⁾.

Reeds vóór den oorlog was de Regeering er-toe overgegaan te trachten het land meer in te stellen op voorziening in de eigen behoeften. In dit kader werd getracht de productiviteit van den landbouw op te voeren. Maar meer nog dan dat werd er naar gestreefd de behoefte aan industrieele verbruiksgoederen zooveel mogelijk door de inheemsche nijverheid te doen geschieden.

Oorlogsjaren.

Deze autarkische tactiek is intusschen wel gehonoreerd door de bevindingen in den laatsten wereldoorlog. Toen immers werden juist de gebruikelijke exportproducten door de oorlogvoerende partijen zeer begeerd, terwijl Portugal betrekkelijk weinig verlegen zat ten aanzien van de normale importen, hetgeen haar positie uiteraard zeer versterkte. Het land heeft daarvan partij getrokken door eenzijdig groote winsten te behalen op den export van wolfram, tin, koper, sardines, hars, terpentijn en enkele andere goederen en anderzijds zeer waardevolle goederen voor de industrieele ontwikkeling te verkrijgen, of althans groote deviezenreserves en goudvoorraden ten behoeve daarvan te kweken. Ter illustratie van de handelsbeweging vóór en gedurende den oorlog geven wij hieronder een overzicht van de handelsbalansen over een aantal recente jaren.

Handelsbalansen van Portugal in £ 1.000.000

Jaar	Invoer	Uitvoer	Saldo
1939	19	12	- 7
1940	22	15	- 7
1941	25	30	+ 5
1942	25	39	+ 14
1943	33	40	+ 7

Bij de beschouwing van deze balansen dient er op ge-

¹⁾ Inclusief boschbouw en visscherij: 65 (cijfers ontleend aan Volkenbonds-statistieken).

²⁾ Ongeveer een derde van de voor bebouwing in aanmerking komende oppervlakte is niet in exploitatie. Gedeeltelijk staat dit in verband met klimatologische omstandigheden, zooals onregelmatige regenval en lange droogteperiodes (in het Zuiden). Gedeeltelijk vloeit dit voort uit het régime van grootgrondbezit.

wezen te worden, dat het nadeelig verschil tusschen de invoeren en uitvoeren vóór den oorlog gecompenseerd werd door het binnenstroomen van rente en dividenden op buitenlandsche (vooral Braziliaansche) beleggingen en door inkomsten uit den tusschenhandel (met Spanje) en in geringe mate ook door inkomsten uit de scheepvaart.

Bovendien verdient het de aandacht, dat de officieele Portugeesche statistieken den uitvoer plegen te onderwaardeeren³⁾, zoodat in werkelijkheid de nadeelige saldi in de vóóroorlogsche jaren minder groot en de voordeelige gedurende de oorlogsjaren nóg hooger aangeslagen mogen worden.

Huidige situatie.

Reeds uit het voorgaande kan men gevoegelijk opmaken, dat Portugal bij dezen oorlog goed geboerd heeft. De gunstige situatie, waarin dit land zich thans bevindt, kan echter het beste blijken uit den goudvoorraad en door het tegoed in het buitenland over de verschillende jaren na te gaan en tevens aandacht te schenken aan de investaties, in de oorlogsjaren verricht. Hieronder volgt een staatje, aangevende den goudvoorraad en het tegoed in het buitenland.

Goudvoorraad en tegoed in het buitenland, uitgedrukt
in £ 1.000.000

1939	17
1942	106
1945	179 ⁴⁾

Hoewel het buitenland gedurende den oorlog — aangezien als het zelf was op de productie van machines en apparaten voor de oorlogvoering — weinig gelegenheid had aan Portugal belangrijke installaties te leveren, vond de omstreeks 1935 begonnen industrialisatie toch gestadig voortgang. Er werd een begin gemaakt met uitbreiding van de havens; de bouw van irrigatiewerken voor den landbouw vond eveneens voortgang, evenals de verbetering van spoor- en andere wegen; ook de ontwikkeling in de delfstoffennijverheid werd voortgezet. Wat de nieuw opgerichte industrieën betreft zij medegedeeld, dat gedurende den oorlog met behulp van Duitsch kapitaal een fabriek van ijzeren drums in bedrijf kon worden gesteld. Ook kwam een bedrijf, dat ijzeren en stalen staven fabricceert, gereed. Gedurende den oorlog werd eveneens een fabriek van „Bergmann"-buizen in bedrijf gesteld. In 1942 werd voorts een smelterij opgericht; het bedrijf produceert lood, tin en antimoon. Een in hetzelfde jaar opgerichte fabriek levert soda, potasch, chloorkalk en dergelijke chemicaliën. De I.G. Farben richtte gedurende den oorlog een maatschappij op voor de productie van anilinekleurstoffen etc. In 1943 werd een bedrijf voor het regenereren van smeerolie in werking gesteld. Met de asbestproductie werd tevens begonnen. Ook kwam nog een margarinefabriek in bedrijf; de in den oorlog voor deze industrie geleverde machines zijn van Deenschen oorsprong. Ten slotte werd nóg een vensterglasfabriek in werking gesteld.

Industrialisatieplannen.

De tot stand gekomen investaties vormen echter slechts een gering onderdeel van het industrialisatieprogramma van dezen staat. Dr. Salazar ontwikkelde namelijk in 1935 een vijftien-jaren welvaartsplan, met welks uitvoering een bedrag van £ 60.000.000 zou zijn gemoeid⁵⁾.

Wegens den heerschenden oorlogstoestand heeft men

³⁾ Deze onderwaardeering van den uitvoer wordt in alle publicaties daaromtrent vermeld. Nergens wordt echter precies aangegeven, hoe dit geschiedt. Mijn indruk is, dat het vrij willekeurig plaatsvindt.

⁴⁾ Deze reserve bestaat voornamelijk uit ponden (ca. 80 miljoen), dollars en goud. Dit wijst erop, dat Portugal zich van Duitsche zijde in den oorlog heeft doen betalen met goud en goederen.

⁵⁾ Dit plan omvatte hoofdzakelijk projecten op het gebied der bewapening, verbetering van havens en binnenlandsche verkeersmiddelen, irrigatie- en andere werken ten behoeve van den landbouw, den bouw van scholen en ziekenhuizen en hydro-electrische werken.

dit programma niet volledig ten uitvoer gebracht. Overigens noopten de omstandigheden, aan andere en dringender werken de voorkeur te geven. In 1943 ontwikkelde de Regeering dan ook een plan, dat meer dan het vorige den nadruk legde op de industrialisatie van het land. De daarop volgende wet van 24 Mei 1944 voorziet vooral in de oprichting van een groot aantal nieuwe industrieën, alsmede in de reorganisatie (concentratie) en uitbreiding van bestaande bedrijven. De bedoeling is, dat de nieuwe industrieën in staat zullen zijn in de geheele binnenlandsche behoefte aan blik, ijzeren buizen, ammoniumsulfaat, cellulose en alcohol (voor brandstofdoeleinden) te voorzien, benevens gedeeltelijk in de behoefte aan staf- en walsijzer en aan ijzer- en koperfabrikaten, alsmede aan nitraten.

Nu de vredestand weer is ingetreden, zal tevens met de in het 15-jaren plan voorziene werken voortgang worden gemaakt. Voorts is de Regeering voornemens het vreemdelingenbezoek te stimuleeren. Hoewel in de groote steden reeds goede en moderne hotels aanwezig zijn, streeft men er naar ten behoeve hiervan ook elders dergelijke investaties te doen verrijzen. Het verouderde spoor- en tramwegmateriaal zal mede voor dit doel moeten worden vervangen.

Ook is een uitbreiding van de Portugeesche koopvaardijvloot te verwachten, alsmede de aankoop van burgervliegtuigen. Bovendien heeft het land tekorten aan verbruiks- goederen en wel voornamelijk de volgende: kolen, petroleumproducten, ijzer, staal- en koperfabrikaten, geïsoleerde draden en kabels, motorvoertuigen, fijne wol, wollen stukgoederen, kabeljauw, granen, bepaalde pharmaceutische specialiteiten en banden⁶⁾.

In hoeverre Portugal door zijn debiteuren binnen afzienbaren tijd in staat zal worden gesteld de benodigde importen te financieren, door middel van de in den oorlog gekweekte reserves⁷⁾, is nog geen uitgemaakte zaak. Wel blijkt uit het recente betalingsaccord tusschen Portugal en Engeland, dat laatstgenoemd land, althans voorloopig, aanstuurt op uitwisseling van goederen tegen goederen en de Portugeesche pondensaldi nog bevroren wenschte te houden.

Buitenlandsche handel.

In dit verband zij aangeteekend, dat vóór den oorlog de economie van Portugal vooral was gebaseerd op den export van wijn, vischconserven, delfstoffen (tin, koper, pyriet en wolfram) en boschproducten (kurk, terpentijn, hars), terwijl invoer plaatsvond van steenkolen, textielwaren, werktuigmachines en halffabrikaten, petroleum, tabak, automobielen, katoen en chemische producten.

De voornaamste handelspartners van Portugal waren:

	Invoer in pCt.	Uitvoer in pCt.
Engeland	20	20
Duitschland	15	10
U.S.A.	10	8
België	10	5
Nederland	3,5	1,5

Het is te verwachten, dat van deze landen alle, behalve Duitschland, bereid en in staat zullen zijn de ten deele afgebroken economische betrekkingen weer op te nemen. In verband met het belangrijke aandeel, dat Duitschland in de Portugeesche voorziening had, rijst de vraag, wie zijn plaats zal innemen en welke rol ons land hierbij kan spelen.

Overnemen van den Deutschen export.

Vóór den oorlog was de situatie dusdanig, dat ons land

⁶⁾ De behoefte hieraan zal afnemen, wanneer de geprojecteerde inheemsche bandenfabriek in productie komt.

⁷⁾ Deze zijn zoo groot, dat daarmede ca. 10 maal de vooroorlogse import zou kunnen betaald; ook indien men zou aannemen, dat de groothandelsprijzen intusschen zijn verdubbeld, zou met dit bedrag nog altijd 5 maal de gemiddelde vooroorlogse jaarinvoer kunnen worden gefinancierd.

voor ca. 2½ miljoen gulden goederen uit Portugal betrok. Het betrof hier voornamelijk tinerts, wijn, sardines, vischmeel, ongebrande koffie, ruwe kurk en kurken, hars en was, pyriet, amandelen, vijgen en cacao's. Nederland exporteerde hiertegenover voornamelijk: radio-artikelen en gloeilampen, zwavelzure ammoniak, kustzijden garens, ruw ijzer, koper- en roodkoperdraad, lijnolie, boxcalf en peau de suède, voertuigen, margarine, kaas, kunstmest, ijzeren en stalen fusten, aardappelen en aardappelmeel, asphalt, vischnetten, gepelde rijst en chemische producten⁸⁾.

Wanneer wij hier de vooroorlogse handelsstatistieken met Duitschland naast leggen, dan valt het op, dat zoowel de invoer- als de uitvoerproducten, op eenige uitzonderingen na, grootendeels overeenstemmen, met dien verstande, dat de hoeveelheden gemiddeld vier maal zoo groot waren. Dit houdt dus in, dat door het wegvallen van Duitschland voor ons land goede exportperspectieven aanwezig zijn.

Huidige handelsbetrekkingen met Portugal.

Regeering en bedrijfsleven hebben deze perspectieven gezien. Reeds spoedig na de bevrijding zijn opnieuw handelsbetrekkingen tusschen beide landen aangeknoopt. Vele zakenlieden bezochten Portugal reeds, en beconcurrerden elkaar als vanouds.

In Februari van dit jaar werd tusschen beide landen een overeenkomst getroffen. Daarbij werd de officieele koers van 100 escudos bepaald op f 10,69. De Nederlandsche aankopen zullen voortaan kunnen geschieden door storting in guldens bij De Nederlandsche Bank. Voorts werd overeengekomen, dat de blokkeering van de Nederlandsche vorderingen op Portugal en die van de Portugeesche vorderingen op Nederland zal worden opgeheven.

Mede als gevolg van een verstrekt crediet zal ons land thans de beschikking krijgen over die Portugeesche goederen, waaraan het momenteel behoefte heeft, zooals vensterglas, dakleien, hout, tin, harsen, bijenwas, oliën, sisal, kurk, enz.

Gezien haar gunstige economische positie kon van Portugeesche zijde meer het principe van vrijen invoer worden gehuldigd. Dit beteekent, dat het Nederlandsche bedrijfsleven, wat den Portugeeschen kant betreft, ad libitum in dat land kan invoeren; van Nederlandsche zijde is echter nog wel een exportvergunning noodig⁹⁾; aan te vragen bij het competente Rijksbureau resp. Bedrijfschap.

De gesloten accoorden zijn — blijkens het perscommuniqué van 5 Maart jl. — met ingang van 1 Maart jl. in werking getreden. Het handelsaccord zal voor den tijd van één jaar van kracht blijven met de mogelijkheid van stilzwijgende verlenging.

Intusschen zijn van weerskanten reeds vrij belangrijke transacties afgesloten. Dit geeft reden tot optimisme voor de toekomst.

Conclusies.

Uit het bovenstaande kan blijken, dat Portugal reeds vóór den oorlog bezig was zich economisch op te richten. Enerzijds is deze ontwikkeling door den oorlog vertraagd, anderzijds is gedurende dien tijd een aanmerkelijk fonds gevormd, waaruit te zijner tijd vermoedelijk een versnelde industrialisatie, en wat daarmee samenhangt, kan worden gefinancierd. De hiertoe benodigde kapitaalgoederen zullen voor een groot deel uit het buitenland moeten worden betrokken. En naar alle waarschijnlijkheid zal het Nederlandsche bedrijfsleven alsdan in staat worden gesteld naar deze leveranties mede te dingen.

⁸⁾ Een en ander voor ruim 5 miljoen gulden.

⁹⁾ Op de lijst van exportartikelen, waarvoor van Nederlandsche zijde exportvergunningen worden verstrekt, komen o.a. voor producten van de Nederlandsche metaalindustrie en scheepsbouw- nijverheid, vlassint, kunstzijden garens, ruw ijzer, electro-technische artikelen, pharmaceutische en chemische artikelen, fokvee, suikerwerken, pootaardappelen, gecondenseerde melk, enz.

Voorts zal steeds een exportvergunning worden verstrekt, wanneer zulks uit binnenlandsch economisch en/of handelspolitiek oogpunt verantwoord is.

Maar ook afgezien van deze bijzondere leveranties bestaan er — vooral doór het wegvallen van Duitschland als exporteerende grootmacht — goede perspectieven om de geregelde wederzijdsche handelsbetrekkingen tusschen beide landen uit te breiden.

Nederland staat in Portugal uitmuntend aangeschreven, laat het bedrijfsleven hier zijn voordeel mede doen.

J. A. FRESEMAN GRATAMA.

INGEZONDEN STUK.

HET SUIKERVRAAGSTUK IN NEDERLAND.

De Directie der N.V. Centrale Suiker Maatschappij te Amsterdam schrijft ons:

In uw nummer van Woensdag 3 April jl., nummer 1508, komt op bladzijde 220 onder de ingezonden stukken een artikel voor van den heer J. M. van Bommel van Vloten te Goes over: „Het suikervraagstuk in Nederland”.

Dit artikel werd geschreven naar aanleiding van een artikel van Dr. de Graaff in nummer 1494 van 27 December 1945. Op het artikel van den heer van Bommel van Vloten gaf Dr. de Graaff een naschrift.

Het is niet onze bedoeling ons in de polemiek tusschen den heer van Vloten en Dr. de Graaff te mengen, doch wij meenen enkele mededeelingen, in het artikel voorkomende, die in flagranten strijd zijn met de werkelijkheid, te moeten rechtzetten, aangezien die onze belangen ten eerste zouden kunnen schaden.

Op bladzijde 220, 2de kolom, komt het volgende voor: „De W.S.R. is gelegen midden in Amsterdam en kan slechts bereikt worden met schepen van omstreeks 400 ton; daarnaast beschikt de W.S.R. over een slechts beperkte eigen opslagruimte. Ruwe suiker, per zeeschip in Amsterdam aankomende, moet dus eerst naar de veemen worden vervoerd en aldaar worden opgeslagen; als het tijdstip ter verwerking is aangebroken, gaat de ruwe suiker in betrekkelijk kleine schepen naar het raffinagebedrijf”.

In werkelijkheid is de toestand als volgt:

- I. De W.S.R. is gelegen op $\pm$ 80 meter afstand van de Houthaven. In verband hiermede wordt thans gewerkt aan plannen voor een transportbaan, die de ruwe suiker rechtstreeks vanuit de steamer in de raffinaderij zal kunnen brengen en omgekeerd de geraffineerde suiker uit de raffinaderij naar de exportsteamer.
- II. Schepen van 1.500 ton kunnen onmiddellijk voor den wal van de raffinaderij komen; ook kleine zeeschepen, zoogenaamde „coasters”.
- III. De W.S.R. heeft een eigen opslagruimte van 300.000 zak à 100 kg op eigen fabrieksterrein.

Naschrift.

In verband met de bedenkingen, die van de zijde der C.S.M. tegen mijn ingezonden stuk worden geopperd, moge ik het navolgende opmerken:

ad. I. Wanneer de mogelijkheid om door een transportbaan ruwe suiker rechtstreeks vanuit de steamer in de raffinaderij te brengen, en omgekeerd geraffineerde suiker naar de exportsteamer, zoo voor de hand liggend is, vraagt men zich onwillekeurig af, waarom daarvan niet reeds veel eerder gebruik gemaakt werd.

ad. II. Mijn inlichtingen omtrent de grootte der schepen, die de W.S.R. kunnen bereiken, stamden van eenige suikerfabrieken, die vroeger geregeld haar ruwsuiker leverden aan deze raffinaderij. Bij de expeditievoorschriften, die deze fabrieken kregen, werd steeds uitdrukkelijk opgegeven, dat van geen grootere schepen dan 400 ton gebruik gemaakt kon en mocht worden.

Ik meende daarin voldoende grond te vinden om aan te nemen, dat de positie was, zooals ik in mijn artikel aangaf.

Uit de mededeeling van de C.S.M. blijkt, dat ik uit deze gegevens een voor de hand liggende — maar desniettemin onjuiste — conclusie heb getrokken.

ad. III. Dat de eigen opslagruimte van de W.S.R. 300.000 zak bedraagt was mij niet bekend. Intusschen lijkt dit wel een zeer groote hoeveelheid, maar voor een bedrijf als de W.S.R. is deze opslagruimte, wanneer zij op volle capaciteit werkt, toch niet zoo groot. Dit blijkt reeds uit het feit, dat de opslagcapaciteit bij Dinteloord 800.000 zak bedraagt.

Uit het schrijven van de C.S.M. blijkt, dat mijn voorstelling van zaken ten deele niet geheel juist is geweest. Dat spijt mij, maar ik moge opmerken, dat mijn — op niet geheel correcte inlichtingen van derden gebaseerd — betoog er niet door wordt aangetast. Dr. de Graaff heeft in zijn artikel gesteld, dat de ligging der W.S.R. veel gunstiger is dan die van Dinteloord. Die stelling heb ik bestreden, en ook na de inlichtingen, die de C.S.M. thans geeft, blijkt dat van een beteekenenden voorsprong van de W.S.R. geen sprake is.

J. M. VAN BOMMEL VAN VLOTEN.

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES.

BOEKEN.

Capita Selecta der economie. I. Beperkte Concurrentie door Prof. Dr. J. Tinbergen. Uitg.-Mij. H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden, 1946, 152 blz. Prijs f 6,50 geb.

Methodische Marktcontrole door H. Th. Vreede. Uitg. J. Muusses, Purmerend, 159 blz. Prijs f 7,50.

Umriss einer Geschichte der Preise und Löhne in Deutschland door Dr. M. J. Elsas. Uitg.-Mij. A. W. Sijthoff N.V., Leiden, 1940, 650 blz. prijs ingen. f 13,10, geb. f 14,70.

BROCHURES.

De Vereenigde Staten in en na den oorlog. „Economisch Bericht”, Maart 1946. Heldring & Pierson, Pierson en Co., 43 blz.

De verhouding tusschen den public accountant en den internen controleur. Openbare les bij de aanvaarding van het ambt van lector aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool op 7 December 1945 door Mr. B. Moret, Ec.Drs. Uitgave H. J. Paris, Amsterdam, 1946, 32 blz., f 1,25.

De onderscheidende kracht van handelsmerken door Mr. J. W. van der Zanden. Overdruk uit Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie, Jrg. 77, Nrs. 3920/1 (9/16 Maart 1946).

Alles of niets bij de geleide economie? door Dr. G. v. d. Burg. Nijgh en Van Ditmar N.V., Rotterdam, 1946, 64 blz.

Sociale Zekerheid. Deel III. De Organisatie van Geneeskundige Voorzieningen en de Rehabilitatie van Gebrekkigen. 440 blz. (Rapport van de Commissie, ingesteld bij Beschikking van den Minister van Sociale Zaken van 26 Maart 1943, met de opdracht algemeene richtlijnen vast te stellen voor de toekomstige ontwikkeling der sociale verzekering in Nederland.)

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Het aanbod ter geldmarkt werd in de afgelopen week eenigszins vergroot, doordat meer schatkistpapier werd afgelost dan voor herbelegging werd gevraagd en door de aflossing van f 50 miljoen op de $3\frac{1}{2}$ pCt. Staatsleening 1942. Ten deele werd deze verruiming gecompenseerd door een vrij groote deviezenafgifte door De Nederlandsche Bank; blijkens den jongsten weekstaat daalde de buitenlandsche wisselvoorraad nl. met f 117 miljoen. Bij overigens geringe omzetten vertoonden de geldmarkt-noteringen een zwakke tendens in dalende richting. Driemaandspapier werd verhandeld tegen $\frac{3}{8}$ pCt.,

viermaandspromessen waren aangeboden tegen $\frac{7}{16}$ pCt., en halfjaarspromessen werden tegen $1\frac{1}{2}$ pCt. verhandeld. In de afgiftepolicie van den Agent is nog geen verandering gekomen.

In verband met de nu geopende mogelijkheid tot inschrijving op de 3 pCt. Grootboekschuld 1946 is het van belang, dat de minister van Financiën heeft toegezegd, aan deze inschrijving een zekeren koerssteun te zullen verleenen, wanneer zij t.z.t. bij het opleggen der aanslagen in de bijzondere heffingen overdraagbaar zullen worden gesteld. Dit verhoogt de aantrekkelijkheid dezer inschrijvingen ongetwijfeld. Tevens mag hieruit worden afgeleid, dat het Ministerie van Financiën vastbesloten is, een rentevoet van 3 pCt. voor langlopende leningen te handhaven.

Voor velen onverwacht kwam de vrij belangrijke dividenddeclaratie van de Koninklijke. Het moet niet uitgesloten worden geacht, dat zij — gezien de naar verhouding zeer groote kapitaalbehoeften van het concern — de inleiding vormt tot een nieuwe omvangrijke-emissie.

De in het voorafgaande overzicht geconstateerde koersstijging op de Amsterdamsche effectenbeurs zette zich in de afgelopen week voort. De indruk bestaat, dat de scherpe koersstijging voor aandelen Koninklijke hiervan de voornaamste oorzaak is geweest. De laatste werd waarschijnlijk niet alleen teweeggebracht door kennis van insiders van het te verwachten dividend, maar eveneens door aankopen van buitenlanders van aandelen Koninklijke. De Nederlandsche Bank verleent n.l. over het algemeen vergunning voor buitenlandse aankopen van binnenlandsche aandelen. De indruk bestaat, dat aan het einde van de week de koersstijging werd onderbroken, daar tal van fondsen een lichte koersdaling vertoonden. Zoo daalden aandelen A.K.U. van 168 op 6 Juni jl. tot 165 pCt. op 7 Juni jl., aandelen Unilever van 292 op 285 pCt. en aandelen Koninklijke van 450 op 435 pCt. Bij scheepvaart-aandelen zette de stijging zich voort, zoodat bijv. aandelen H.A.L. op 160 pCt. kwamen.

Op de staatsfondsenmarkt brokkelden de $3\frac{1}{2}$ pCt. oorlogsleningen af tot $10\frac{5}{8}$ pCt., maar de 3 pCt. 1937 steeg tot $100\frac{7}{8}$ pCt. Aangezien staatsfondsen als „tusschenstation” voor ruiltransacties in aandelen dikwijls worden gebruikt, zijn dergelijke kleine verschillen in de richting der koersbeweging op de obligatiemarkt bij de huidige geringe omzetten zeer goed mogelijk.

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen	Wissels, prom. enz., open marktpapier, beleeningen, voorschotten a/h Rijk en diverse rekeningen	Totaal activa	Totaal opeischb. schulden
3 Juni '46	5.277.548	184.338	5.539.415	5.027.666
27 Mei '46	5.352.931	180.710	5.611.170	5.099.879
20 „ '46	5.391.733	187.659	5.656.922	5.145.976
13 „ '46	5.369.627	185.003	5.632.160	5.120.447
6 „ '46	5.367.217	173.651	5.619.397	5.111.464
29 April '46	5.376.956	204.156	5.660.257	5.132.640
23 „ '46	5.389.988	194.335	5.663.459	5.135.376
15 „ '46	5.377.225	191.264	5.647.624	5.119.322
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/G	Saldo Rijk R/G (D/G)	Geblokeerde saldi van banken	Bankassig-naties en diverse rekeningen
3 Juni '46	2.610.368 ¹⁾	2.417.184	C1.528.237	185.656	177.938
27 Mei '46	2.567.240 ²⁾	2.532.411	C1.683.099	149.103	177.620
20 „ '46	2.528.024	2.617.842	C1.804.475	69.792	177.175
13 „ '46	2.527.612	2.592.725	C1.772.493	89.297	177.941
6 „ '46	2.539.114	2.572.231	C1.228.280	513.676	174.169
29 April '46	2.521.384	2.611.090	C1.383.880	524.223	195.499
23 „ '46	2.494.898	2.640.417	C1.407.699	529.482	195.862
15 „ '46	2.478.225	2.640.969	C1.525.058	426.295	196.248
6 Mei '40	1.158.613	255.174	22.962		10.230

¹⁾ waarvan nieuwe uitgifte f 2.333.451.

²⁾ „ „ „ f 2.290.233.

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Totaal van den goudvoorraad ¹⁾	Buitenlandsche deviezen	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel en pasmunt	Vorderingen op den Staat.
5 Juni 1946	33.328	4.174	2.807	241	845	48.552
29 Mei 1946	33.328	4.047	2.543	218	847	48.212
23 „ 1946	33.328	4.475	2.713	222	836	47.597
16 „ 1946	33.328	4.695	2.269	187	804	48.327
9 „ 1946	33.328	4.876	2.127	239	771	48.808
2 „ 1946	33.329	4.790	2.488	249	748	48.603
25 April 1946	33.452	5.120	1.938	167	737	48.303

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa ¹⁾	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant van de Schatkist	van anderen	Resoluwet van 6 Oct. '44 ²⁾
5 Juni 1946	653	155.730	—	3	2.856	768
29 Mei 1946	652	154.968	72.542	1	2.770	773
23 „ 1946	653	154.941	72.254	11	3.082	774
16 „ 1946	653	155.377	72.634	3	3.122	777
6 „ 1946	653	155.915	73.122	6	3.148	782
2 „ 1946	653	155.969	73.139	6	3.165	786
25 April 1946	653	155.472	72.564	6	3.217	818

¹⁾ Waarvan 10.493 miljoen francs. onbeschikbaar goudsaldo na herwaardeering van den goudvoorraad. (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).

²⁾ Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel”, ten bedrage van 64.597 miljoen francs.

³⁾ Deze post omvat: oude biljetten over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

In voorbereiding:

BEDRIJFSECONOMISCHE ENCYCLOPAEDIE

ONDER REDACTIE VAN Dr. J. G. STRIDIRON

VERSCHEIJNT IN 5 DEELEN

UITVOERIGE PROSPECTUS ZENDEN WIJ U OP
AANVRAAG GAARNE TOE.

De Wester Boekhandel - Rotterdam
Nieuwe Binnenweg 331 — Telefoon 32076

SCHRIFTELIJKE CURSUS VOOR MODERNE BEDRIJFSADMINISTRATIE

Leidt op voor het examen moderne bedrijfsadministratie — Behandelt o.a. administratieve organisatie, de rekeningstelsels, voor- en nacalculatie, standaardkosten en budgetteering, loonstelsels en loonadministratie, bedrijfsstatistiek, toepassingen in verschillende bedrijven — Biedt uitstekend verzorgde lessen en beschrijvingen, uitvoerige en gedegen correctie van de uitgewerkte vraagstukken, alle gewenschte voorlichting op studiegebied — Beschikt over talrijke medewerkers uit de praktijk van het bedrijfsleven — Verzorgt behalve den hoofdcursus ook voorbereidende, aanvullende en repetitielcursussen.

1 Sept. aanvang nieuwe cursussen

Prospectus op aanvraag

SECRETARIAAT BEURSGEBOUW
KAMER 321 — ROTTERDAM

◆ **Vacatures** ◆

Nederlandsche Spoorwegen

Wij vragen voor het secretariaat en den
Dienst van Economische Zaken

eenige economen
of
**economisch onderlegde
juristen**

Leeftijd 25-30 jaar. Aanvangsbezoldiging
f 2700.— per jaar. Bij praktische erva-
ring aanstelling boven het minimum
mogelijk. Brieven met uitvoerige inlich-
tingen en foto vóór 20 Juni a.s. aan den
Algemeenen Dienst, 2e Afd. te Utrecht.

De EERSTE NEDERLANDSCHE Verzekering Maat-
schappij op het Leven en tegen Invaliditeit N.V., vraagt
voor het RAYON AMSTERDAM speciaal voor de
groepen Bankinstellingen en Commissionairs

beschaafden inspecteur

voor de afdeling GROOTE VERZEKERINGEN,
Schriftelijke sollicitaties met korte levensbeschrijving
te richten tot het Administratiekantoor van de Eerste
Nederlandsche, Bellevuestraat 2, Dordrecht.

Maakt gebruik

van onze speciale rubriek „Vacatures” voor het
oproepen van sollicitanten voor leidende functies.

VAN DIJK & Co.

EENDRACHTSWEG 11 — ROTTERDAM

Makelaars en Commissionairs in Effecten

Effecten - Coupons - Vermogensbeheer

Telefoon 20845 — 21889 — 40631
Beurs Nis 6 — Telefoon 24178 — 24378

KOFFIE

VAN NELLE

ROTTERDAM

THEE

HAV BANK - SCHIEDAM

Levensverzekering en Lijfrente

„t Glas levert Pieterman”

ook voor technische doeleinden

PATRIJSPOORTGLAZEN • TELEGRAAFPLATEN
MANOMETERGLAZEN • PEILGLAZEN • OLIEGLAZEN
REFLEXGLAZEN • WATERMETERGLAZEN ENZ.

Glasindustrie

Pieterman

WESTVEST 17 - SCHIEDAM - TELEFOON 69269

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

Uw toekomst is veilig

met een polis van de

Algem. Friesche Levensverzekering-Mij
of de

Groot-Noordhollandsche

LEEUWARDEN van 1845 AMSTERDAM
Burmaniahuis v. Brienenhuis

Verzendt per

VAN GEND & LOOS

Vervoer in één hand
door 't geheele land

maximum service, minimum kosten